

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav Politologie FF UK

Rozvojová pomoc v subsaharské Africe - úspěšná?

Jméno: Nikola Dědinová

Vedoucí práce: PhDr. Martin Polášek

Ročník: 3.ročník

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s využitím uvedených pramenů.“

Dne: 5.9.2008

Podpis:

OBSAH

ÚVOD	4
1 SUBSAHARSKÁ AFRIKA A EVROPSKÁ UNIE	6
1.1. Subsaharská Afrika	6
1.2. Evropská Unie	6
1.3. Vývoj vztahů EHS/ES/EU k zemím Subsaharské Afriky	7
1.3.1. <i>Dohoda z Cotonou</i>	<i>8</i>
1.3.2. <i>Strategie pro Afriku</i>	<i>11</i>
1.4. Institucionální rozměr rozvojové spolupráce v rámci EU	12
2 ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ	14
2.1. Mezinárodní zadluženost	16
2.2. Úspěšnost rozvojových cílů tisíciletí	17
3 EFEKTIVITA ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE	19
3.1. Efektivita ODA v Africe	21
3.1.1. <i>Efektivnost ODA při zvyšování kvality lidského života</i>	<i>22</i>
3.1.2. <i>Efektivnost ODA při stimulaci zahraničního obchodu</i>	<i>22</i>
3.1.3. <i>Efektivnost ODA při boji s chudobou</i>	<i>22</i>
3.1.4. <i>Efektivnost ODA při stimulaci hospodářského růstu</i>	<i>22</i>
4. SUBSAHARSKÁ AFRIKA A ČESKÁ REPUBLIKA	24
4.1. Česká republika	24
4.2. Historie české rozvojové pomoci subsaharské Africe	24
4.3. Institucionální rozměr české rozvojové pomoci	26
4.4. Formy rozvojové spolupráce	28
4.4.1. <i>Bilaterální rozvojová spolupráce</i>	<i>28</i>
4.4.2. <i>Multilaterální rozvojová spolupráce</i>	<i>31</i>
4.5. Kdo je zapojen?	32
ZÁVĚR	35
SEZNAM ZKRATEK	37
SEZNAM LITERATURY	38

ÚVOD

„Chudoba¹ znamená mít hlad, nemít střechu nad hlavou. Chudoba znamená nemoci chodit do školy a nikdy nemít příležitost se naučit číst a psát. Chudoba také znamená nemít práci, žít ze dne na den v neustálých obavách z příštího rána. Chudoba znamená, že vaše dítě zemřelo na infekci z nakažené vody. A především žít v chudobě znamená žít v bezmoci a nesvobodě. Chudoba má mnoho podob. V každé části světa je jiná a mnoho se o ní napsalo.“² I když se o ní už napsalo mnoho, rozhodla jsem se i já, že o ní napíšu. Tématem této práce je rozvojová pomoc v subsaharské Africe a její úspěšnost.

Na počátku 21. století má zásadní význam problém odstraňování chudoby a potřeba udržitelného rozvoje. Tento problém se musí řešit v kontextu stále globalizovanějšího, vzájemně závislejšího a měnícího se světa. Rozvojové problémy a procesy jsou složité a nelze je redukovat na jedno nebo několik málo správných řešení. A to zvláště platí o chudobě v subsaharské Africe. Protože mezi faktory, které chudobu způsobují nebo zhoršují a které patří i k jejím důsledkům patří hlad a podvýživa, šíření infekčních nemocí jako HIV/AIDS, tubera, malárie, omezený přístup ke vzdělání, zdravotní péči, kvalitní vodě, diskriminace podle pohlaví, vyznání, vládní korupce, občanské války, vojenské převraty. Díky těmto faktorům se dostává subsaharská Afrika do bludného kruhu, ze kterého se jí snaží pomoci mnoho aktérů a to zejména prostřednictvím rozvojové pomoci.

První část práce se obecně zabývá přístupem Evropské unie k rozvojovým zemím ze subsaharské Afriky. Afrika díky geografickým, historickým a ekonomickým skutečnostem patří do hledáčku Evropské unie. Vztahy EU a Afriky mají dlouholetou tradici, založenou již v rámci Římských dohod zakládajících Evropské společenství, pokračující smlouvami z Yaoundé, sérií dohod z Lomé. Tyto smlouvy si kladly za cíl zapojit tyto rozvojové země do světového obchodu, zlepšit jejich postavení, ale byly úspěšné?

Za těchto čtyřicet let se vztahy mezi EU a Afrikou změnily, od stabilizace situace po koloniálním období, od formy hospodářské spolupráce, k rozvojové spolupráci, politickému partnerství. Toto partnerství je vyjádřeno smlouvou z Cotonou, která přinesla radikální změny a vytvořila nové obchodní ujednání tzv. EPAs. Budou

¹ Chudoba je určitý stav blahobytu jednotlivce či domácnosti. Jelikož má mnoho dimenzí, existuje řada možností jejího měření a definování. V závislosti na přístupu k měření rozeznáváme chudobu absolutní a chudobu relativní. Podle typu definice rozlišujeme mezi příjmovou chudobou (redukovanou pouze na čistě ekonomický rozměr a definují chudobu z hlediska příjmu a spotřeby) a humanitární chudobou (uplatnění přístupu k chudobě z hlediska udržitelné obživy, kdy rozlišujeme tři úhly chudoby – příjem, základní potřeby a schopnost). Potůček, M.: Rozvojové cíle tisíciletí, cesta ke snížení chudoby a sociálního vyloučení. CESES, Bratislava, 2004, str.15.

² Didaktická příručka o politice evropského společenství v oblasti rozvojové spolupráce, EK, Lucemburk, 2006, str.2.

EPAs úspěšné, co vlastně budou znamenat pro rozvojové země? V roce 2005 následovala ještě významnější Strategie vůči Africe, která byla schválena s tím, že se vědělo, že subsaharské Africe se nepodaří splnit ani jeden z rozvojových cílů tisíciletí. Proto si také popíšeme, co jsou to rozvojové cíle tisíciletí a zhodnotíme si pět let jejich plnění v subsaharské Africe.

Čtvrtá část práce se věnuje české rozvojové spolupráci. Popíšeme si, jak vypadala naše rozvojová spolupráce v době studené války a jak vypadá po roce 1989, kdy Česká republika po vstupu do EU přestala být zemí, která pomoc přijímá a nastoupilo období, v němž pomoc poskytuje. Přičemž si z éry komunismu přinesla neefektivní, roztříštěnou a dublicitní rozvojovou spolupráci, která v současné době prochází transformací, která by měla být dokončena do konce roku 2011.

1. SUBSAHARSKÁ AFRIKA A EVROPSKÁ UNIE

1.1. Subsaharská Afrika

Afrika se skládá ze dvou ekonomicky rozdílných subregionů – severní Afriky a subsaharské Afriky, přičemž subsaharská disponuje 70% plochy a $\frac{3}{4}$ obyvatelstva Afriky, z nichž 350 mil žije pod hranicí chudoby – musí vyžít s jedním dolarem na den. Chudoba se odráží i v ekonomické úrovni, ukazatel HDP na obyvatele ze severní Afriky činil v závěru 90. let 1 355 USD a na obyvatele ze subsaharské Afriky jen 342 USD.³ Od 90. let se situace nezlepšila. Chudoba je překážkou dlouhodobého a stabilního růstu a rozvoje subsaharské Afriky, o její řešení se pokouší nejen samotná Afrika, ale i různá mezinárodní společenství jako EU, OSN, WB, IMF. Přičemž o efektivnosti jejich pomoci můžeme polemizovat. Pouze, když se spojí úsilí všech zainteresovaných aktérů, může se podařit zlepšit ekonomickou a sociální situaci v Africe.

1.2. Evropská Unie

„Evropské státy, ovlivněny svou v některých případech bohatou koloniální minulostí, cítily potřebu a někdy i nutnost udržet si ekonomický a do jisté míry i politický vliv na ekonomiky, které po několik desetiletí spadaly do jejich koloniální říše.“ Proto navázaly vztahy se zeměmi rozvojového světa s cílem jim pomoci.

Evropská unie je globálně největším poskytovatelem rozvojové pomoci. V roce 2007 vynaložily členské státy na rozvojovou spolupráci prostřednictvím Evropské komise a vlastních národních programů přes 45 mld., což je více než 55% prostředků vynaložených všemi dárci na rozvojovou pomoc (Official Development Assistance - ODA). Samostatné Evropské společenství vynaložilo v roce 2007 téměř 9 mld. EUR.⁴

„Cílem rozvojové spolupráce ES je podle Maastrichtské smlouvy z roku 1992 podpora trvalého hospodářského a sociálního rozvoje rozvojových zemí, jejich harmonické a postupné začlenění do světové ekonomiky a boj proti chudobě v rozvojových zemích. Rozvojová politika ES má přispívat k rozvoji a upevnění demokracie a právního státu a respektování lidských práv a základních svobod. Maastrichtská smlouva rovněž stanovila politiku tzv. "3K" (komplementarita, kooperace, koherence). Což znamená, že rozvojová politika ES doplňuje politiky členských států, přičemž všichni aktéři se snaží koordinovat svoje aktivity.“⁵

³ Adamcová, L.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. ÚMV, Praha, 2006, str. 5.

⁴ <http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=204>

⁵ www.rozvojovka.cz

1.3. Vývoj vztahů EHS/ES/EU k zemím subsaharské Afriky

Už v roce 1957, kdy došlo k podpisu *Římské smlouvy*⁶, jež se stala základem EHS, signatářské státy vyjádřily přání přispívat k prosperitě tehdejších kolonií přidružením zámořských teritorií, nejvíce afrických, prostřednictvím Evropského rozvojového fondu.⁷ Z této iniciativy se později zrodilo rozhodnutí podporovat rozvoj těchto chudých států. Signatářské země se usnesly na koncepci rozvojové politiky⁸, která se neustále vyvíjí a “zdokonaluje“. Tato spolupráce s africkými zeměmi pokračovala i poté, co počátkem 60. let získaly asociované země a území nezávislost a to podepsáním smluv z *Yaoundé* (1963 až 1969)⁹. Rozšíření ES o Velkou Británii zavdalo příčinu k transformaci asociačního režimu podle smluv z *Yaoundé*. Protože většina rozvojových států, členů Commonwealthu či země jako Etiopie, Libérie, Guinea vyjádřily zájem o navázání úzkých vztahů s ES. Do vyjednávání s ES o budoucí asociační smlouvě, vstoupilo nové seskupení AKT sdružující země s Afriky, Karibiku a Pacifiku.

Uskupení AKT vzniklo roku 1975 dohodou z *Greentownu*. Tvoří ho 78 států z nichž 42 jsou nejméně rozvinuté země světa,¹⁰ přičemž tyto země zaujímají 5% plochy země, disponující 12% světového obyvatelstva (750 milionů), ale vytvářejí jen 1,1%

⁶ Obecně formulovaný rámec rozvojové politiky je zakotven ve Smlouvě EHS, část IV., čl. 131-136, Protokol č. IV: Prováděcí dohoda o přidružení zámořských zemí a výsostných území ke Společenství.

Právní rámec evropské rozvojové politiky tvoří:

- zakládací smlouvy
- dohody o partnerství ES se zeměmi AKT (*Yaoundé*, *Lomé*, *Cotonou*, EPAs)
Evropean Consensus on Development, Policy of Coherence for Development
- EU Strategy for Africa, EU Strategy for Caribic Region, EU Strategy for Pacifik Region

⁷ Evropský rozvojový fond (ERF) je mimorozpočtovým fondem, který je dotován ze zvláštních příspěvků členských států Unie. Vznikl na základě *Římské smlouvy*. Je hlavním finančním nástrojem pro spolupráci mezi EU a státy skupiny AKT. Jakožto mimorozpočtový fond je výjimkou ve všeobecném schématu unijních financí, proto se mnohým nelíbí a chtějí ERF začlenit do rozpočtu EU.

Argumenty pro začlenění

- zvětšila by se efektivnost – sjednocení pravidel, mechanismů, méně úředníků (těch je asi 3500 tisíce, přitom dvě třetiny působí při delegacích EK v rozvojových zemích)
- jako součást rozpočtu EU by dával větší jistotu na garanci peněz, měl by větší legitimitu, transparentnost
- EP je této změně nakloněn

Argumenty proti začlenění

- poklesne zájem o problematiku AKT, budou jen jedni z mnohých
- země AKT to vnímají jako ohrožení jejich jistot
- pro nové členské státy by to mělo dopad na jejich finance. Například pro Českou republiku by to znamenalo zdvojnásobení finanční pomoci, proto to také naši představitelé odmítají.

⁸ Termín rozvojová politika (development policy) se vyskytl až v *Maastrichtské smlouvě*. Termín rozvojová politika nebyl nikdy přesně definován, ale lze předpokládat, že obsahuje souhrn aktivit a nástrojů, které vedou k podpoře sociálně ekonomického rozvoje.

⁹ *Yaoundská dohoda I* z roku 1963, i *Yaoundská smlouva II* z roku 1969 pokračovaly v plnění agendy nastolené *Římskými smlouvami* a to v liberalizaci vzájemného obchodu se zbožím a službami, pohybu osob a kapitálu. Bohužel žádných významných úspěchů nebylo dosaženo.

¹⁰ Nejméně rozvinuté země (least developed countries - LCD) jsou specifickou skupinou světové ekonomiky, většina jich je ze subsaharské Afriky. Tato skupina zemí je nejvíce sociálně a ekonomicky znevýhodněná, má více než 630 mil. lidí, což představuje 10% světové populace, přičemž vytváří jen 1% světového HDP.

světového HDP. AKT také tvoří organizační strukturu, která je podobná struktuře EU - vrcholným orgánem jsou summity hlav států a vlád jednotlivých zemí AKT. Hlavním rozhodovacím tělesem je Rada ministrů složená z členů vlád jednotlivých zemí podle sektorů. Druhým rozhodovacím tělesem je Výbor velvyslanců. Administrativa a sekretariát AKT sídlí v Bruselu.

Na základě jednání mezi ES a skupinou AKT byly podepsány smlouvy z *Lomé* (1975 až 2000).¹¹ Výsledky skoro 40-ti leté spolupráce však nepřinesly očekávané výsledky. Nejenže se sociální ani ekonomická situace AKT nezlepšila, ale ani hlavní cíl dohod nebyl naplněn - začlenění zemí AKT do světové ekonomiky. Bylo to proto, že ES nedostatečně zohlednilo institucionální a strukturální nedostatky zemí AKT, které zabránily efektivnímu čerpání finanční pomoci. „EK zhodnotila tuto situaci v roce 1990 následovně: Je velmi smutné, že většině zemí AKT nepřinesly preferenční výhody téměř žádný užitek, protože jejich obchod v podstatě neexistuje, a jestli existoval, tak už dnes zanikl.“¹² ES si uvědomilo, že když chce v nových podmínkách uspět, bude muset revidovat svoji rozvojovou politiku.

1.3.1. Dohoda z Cotonou

A tak se také stalo. Dohoda, která odstartovala nové období změn v rozvojové pomoci, je dohoda z *Cotonou*.¹³ Tato dohoda nyní řídí vztahy mezi 78 zeměmi AKT a EU. Smlouva představuje 5 hlavních témat, vzájemně sjednocených důrazem na boj proti chudobě: 1. Posílená politická dimenze, 2. strategičtější charakter spolupráce (klade se důraz na účast občanské společnosti v rozvoji dané země, občanská společnost je zapojena do rozhodovacích procesů, implementace a hodnocení rozvojových

¹¹ Dne 28.2.1975 podepsalo 9 členských států ES a 58 zemí AKT Loménskou dohodu I., která vytvořila nástroj pro zajištění stabilizace exportních příjmů – STABEX. Tento mechanismus definoval celkem 34 produktů a kleslí příjem z vývozu některého z produktů o více než 7,5% ve srovnání s předchozím rokem, měla země AKT právo čerpat finanční kompenzaci, přičemž tu existovaly zvláštní protokoly o cukru, o banánech, o hovězím mase a o rumu. Druhá dohoda z Lomé byla podepsána roku 1979 s 58 státy AKT, hlavním přínosem této dohody byl stabilizační mechanismus SYSMIN, který měl podpořit těžbu nerostných surovin.

Třetí dohoda z Lomé byla podepsána roku 1984 s již 12 státy ES a 66 zemí AKT, za hlavní cíl dohody byla označena „podpora ekonomického, kulturního a sociálního rozvoje zemí AKT a upevnění a diversifikace jejich vztahů a ES.“ Čtvrtá dohoda z Lomé byla podepsána 15.12.1989, mezi 12 členskými státy ES a 66 zeměmi AKT s účinností od 1.3.1990 na 10 let s tím, že finanční protokol se bude projednávat znovu po pěti letech. Tato dohoda byla nejpropracovanější, přičemž novinkou se stal článek 5, který říkal, že podmínkou skutečného rozvoje je dodržování lidských práv a ES si vyhrazuje právo suspendovat finanční pomoc, když dojde k porušování lidských práv v zemích AKT. V ekonomické oblasti se ustanovily Programy strukturálního přizpůsobování (Structural Adjustment Programmes – SAPs), ty měly prostřednictvím stabilizace a restrukturalizace dovést země k hospodářskému růstu, aby tak mohly splácet dluhy.

Revidovaná čtvrtá dohoda z Lomé byla podepsána 5.11.1995 na Mauritiu spolu s finančním protokolem na období 1996-2000. I přes pozitivní snahu, kterou projevil obě strany, velkých pokroků nedosáhly.

¹² Němečková, T.: EU a Afrika jako noví sousedé. VŠE, Praha, 2006, str. 15.

¹³ Dohoda z Cotonou (Benin) byla podepsána 23. června 2000, mezi 15 zeměmi EU a 77 zeměmi AKT na období 20 let s tím, že každých pět let proběhne revize, první proběhla v roce 2005.

programů), 3. participaturní přístup, 4. lepší finanční spolupráce, 5. nové ekonomické a obchodní partnerství. Jejímž vyjádřením jsou dohody o hospodářském partnerství - EPAs (Economic Partnership Agreements).

EPAs mají zavést nový obchodní rámec od 1.1.2008, který povede k větší liberalizaci obchodu, jejímž vyústěním bude zóna volného obchodu. Otázkou však zůstává, jestli rozvojové země budou schopny dostatečně využít otevřeného trhu unie, vzhledem k jejich omezené nabídce produktů, také budou muset vynaložit nemalé náklady na skladování, přepravu výrobků, nemluvě o marketingu. K vytvoření EPAs se muselo přistoupit, vyžadovala to Světová obchodní organizace (WTO), protože považovala dočasné vztahy EU se zeměmi AKT za diskriminační vůči ostatním rozvojovým zemím. EU by sice mohla žádat o novou výjimku z pravidel¹⁴, která by umožnila nerekiproční vztah, ale tato výjimka by byla jen dočasná. Také je tu možnost, že by se země AKT mohly začlenit do Všeobecného systému preferencí (GSP)¹⁵, který je v souladu s pravidly WTO, jenže tím by se dostaly do skupiny s ostatními rozvojovými zeměmi a musely by čelit silné konkurenci z jejich strany, kterou by nejspíše neustály.

Názory na EPAs se liší, jedni vidí v EPAs možnost ekonomického a sociálního rozvoje zemí AKT, při kterém se docílí vyšší konkurenceschopnosti, zvýšení spolupráce v rámci regionálních seskupení, zlepšení podmínek domácího trhu, zvýší se transparentnost a důvěryhodnost vlád... Podle jiných jsou EPAs jen nástrojem EU v boji o Afriku, na jejíž půdě soupeří s Čínou a USA o její bohatství. Pořádají kampaně např. STOP EPA¹⁶. Tito odpůrci EPAs vidí problém v recipročním odstranění cel. Nejen že cla jsou důležitým příjmem do státní pokladny rozvojových zemí, ale také slouží jako ochrana pro domácí průmysl, který není dost silný čelit silné konkurenci. A kdyby nebyli domácí producenti schopni čelit konkurenci, nejspíš by museli svoje podniky zavřít a tím by se zvýšila nezaměstnanost, zvýšila by se chudoba, zpomalil by se proces industrializace, modernizace a diverzifikace hospodářství a tím by se situace rozvojových zemí ještě zhoršila nikoli zlepšila.

¹⁴ Minulá výjimka byla ze Všeobecné dohody o clech a obchodě (GATT).

¹⁵ GSP se vztahuje na 7000 produktů, přičemž 3700 je označeno za citlivé produkty, na které je uvaleno snížené clo, na ostatní je uvaleno nulové clo. Přičemž ostatní cla jsou nastavena tak, aby znevýhodňovala dovoz zpracovaného zboží nebo zboží náročného na práci oproti dovozu komodit a surovin (například dovoz rafinovaného cukru je zatížen vysokým clem). Díky tomu v rozvojových zemích nedochází k rozvoji rozmanitější produkce zboží a služeb s vyšší přidanou hodnotou, které by umožnily konkurenceschopnost na světovém trhu. Také na rozdíl od dohod z Lomé či Cotonou, není GSP dohodou mezi dvěma stranami, ale je to jen projev dobré vůle ze strany EU, proto tyto výhody EU může kdykoli zrušit.

¹⁶ <http://www.stopepa.org>

Smyslem uzavírání EPAs je také snaha podpořit regionální integraci, která je v dnešní době pro rozvojové státy nevyhnutelná. Tyto země jsou díky svému omezenému a úzce specializovanému trhu velice citlivé k náhlým ekonomickým změnám, proto volí regionální integraci. S Evropskou komisí jednají za Afriku Hospodářská a měnová unie střední Afriky (CEMAC), Hospodářské společenství západní Afriky (ECOWAS), uskupení různých zemí z východní a jižní Afriky (ESA) a Jihoafrické rozvojové společenství s JAR (SADC)¹⁷. Za Karibik vystupuje CARIFORIUM a za Tichomoří uskupení pod názvem Tichomořský region.

Přičemž pro skupinu LDC EPAs neplatí, pro ně bude trvat nadále nerekiproční systém celních preferencí na trh EU. Bohužel ani při existenci systému všeobecných celních preferencí a iniciativy EBA (Everything but arms)¹⁸, obchod se zeměmi Afriky se neustále snižuje. „Navzdory absolutnímu i relativnímu poklesu ve vzájemném obchodě zůstává EU pro země AKT i nadále klíčovým obchodním partnerem. Jen africké státy AKT směřují 36% všech svých vývozů na trh EU. Právě komoditní struktura vzájemného obchodu způsobuje hlavní příčinu, proč se nedaří vzájemný obchod v absolutním vyjádření zvyšovat. Více než padesát rozvojových zemí závisí na vývozu tří a méně komodit, jejichž ceny neustále klesají, např. cena kávy je nejnižší za posledních 100 let. Zaprvé, hodnota vývozu zemí AKT je vysoce závislá na světových cenách jednotlivých produktů a komodit, a za druhé, jejich exportní struktura naráží na evropské bariéry“.¹⁹ Takovou velkou bariérou je zemědělská politika EU, která je velmi agresivní a tlačí ceny surovin na světovém trhu pod výrobní náklady. Například objemy zemědělských dotací EU jsou pětikrát větší než prostředky věnované na ODA.²⁰ Přičemž např. dotace na jednu krávu na jeden den činí 2 USD, což je hranice chudoby. Okamžitá reforma zemědělské politiky EU je nezbytná.

Evropská unie chce, aby rozvojové země byly schopny integrace do mezinárodní obchodní struktury, proto v roce 2005 vytvořila Strategii *Aid-for-Trade*, ve které se opět zavázala zvýšit finanční pomoc Africe, zabránit marginalizaci malých výrobců, pěstitelů

¹⁷ Mezi EU a JAR byla uzavřena v roce 1999 dohoda o obchodě, rozvoji a spolupráci (Trade Development and Cooperation agreement – TDCA), která se snaží o zavedení zóny volného obchodu. Dohoda stanovila 12 leté přechodné období v rámci, kterého bude docházet k postupné liberalizaci.

¹⁸ Iniciativa EBA byla schválena 26. února 2001 Radou EU, přičemž umožnila volný přístup na trh EU se zemědělskými produkty zemím LDC, kromě dovozu banánů, rýže a cukru pro které budou platit celní bariéry až do konce roku 2009.

¹⁹ Adamcová, L.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. ÚMV, Praha, 2006, str. 17-18.

²⁰ Podpora zemědělství v zemích OECD činila v roce 2004 300 mld. USD, zatímco rozvojová pomoc 69 mld. USD. Tožička, T.: Česko proti chudobě. Divoké husy, Praha, 2006, str. 31.

a posílit jejich postavení na trhu a s důrazem na rozvoj fair trade²¹. Rok 2005 vůbec byl plodný na dokumenty týkající se rozvojové politiky, například 20. prosince 2005 podepsaly Komise, Rada a Evropský parlament Evropský konsensus o rozvoji. Bylo to vůbec poprvé, kdy tyto tři orgány přijaly společně strategický dokument o rozvojové politice.

1.3.2. Strategie pro Afriku

„Nyní se naskytla jedinečná možnost rozhodujícím způsobem pomoci Africe dosáhnout udržitelného rozvoje. [...] Jedná se o naše společné poslání, a společnou povinnost.“²²

V roce 2005 přišla EK s návrhem vytvořit nový dokument, který by podpořil zvýšení efektivity poskytované rozvojové pomoci vůči Africe, tak se zrodila *Strategie pro Afriku z roku 2005*²³, kde se členské státy zavázaly, aby minimálně 50% navýšení ODA bylo určeno pro Afriku. Strategie EU pro Afriku je prvním dokumentem Unie věnovaným celé Africe jako kontinentu²⁴, jde také o první strategii vůči Africe, která vznikla po rozšíření EU o deset nových států. V Strategii pro Afriku bylo ustanoveno 8 partnerství:

1. partnerství pro oblasti míru a bezpečnosti. „Strategie vychází z premisy, že bez míru není možné dosáhnout trvalého rozvoje. Evropská unie se zavázala spolupracovat na prevenci konfliktů a při zprostředkování jejich řešení i na postkonfliktní obnově. V tomto směru posílí African Peace Facility, který dostane z 10.ERF 300 mil. EUR²⁵ s tím, že finance budou na podporu míru a stability nikoli na nákup zbraní. Také EU bude napomáhat při vytváření afrických kapacit (African standby force). EU tyto snahy bude podporovat prostřednictvím své společné zahraniční a bezpečnostní politiky a evropské bezpečnostní a obranné politiky.“²⁶

²¹ Poctivý obchod je považován za jeden ze způsobů jak bojovat s chudobou. „Základní myšlenkou poctivého obchodu je záruka minimálních výkupních cen, které jsou smluvně dohodnuty na určitou dobu dopředu, a současně dobrovolné dodržování přijatelných pracovních podmínek.“ Velký důraz se klade na odstranění nucené práce, zlepšení postavení žen a začlenění tělesně postižených do pracovního procesu. S touto myšlenkou přišly charitativní organizace po druhé světové válce, kdy začaly vykupovat od místních producentů v Africe, v Asii suroviny za fér ceny. Více na www.fairtrade.cz

²² Němečková, T.: EU a Afrika jako noví sousedé. VŠE, Praha, 2006, s.3.

²³ www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/87673.pdf či na www.europe-cares.org/africa

²⁴ Strategie pro Afriku počítá s celým kontinentem čímž teda zahrnuje nejen státy AKT, ale i země severní Afriky, které spadají pod politiku sousedství EU, čímž se tu objevuje určitá dublicita. Také tu není jasně definovaná vazba na dohodu z Cotonou.

²⁵ European Communities: The African Facility. DG Development, Brusel, červenec 2006, str. 4.

²⁶ Fajkusová, B.: Evropská unie a Afrika. Mezinárodní politika, 12/2006, str.8-9.

2. partnerství pro demokratickou správu věcí veřejných a lidských práv. Toto partnerství znamená podporu dobrého vládnutí politického, ekonomického i sociálního. Pro vyhodnocování dobrého vládnutí byl zřízen mechanismus APRM (African Peer Review Mechanism), na jehož základě se vytvoří plán vládnutí, v němž jsou detekovány hlavní problémy a překážky dobrému vládnutí a nastíněny možné varianty pro nápravu. V rámci tohoto partnerství jde také o vymýcení korupce. Například nigerijský prezident Olusegun Obasanjo odhaduje, „že 80 centů z každého dolaru věnovaného na pomoc subsaharské Africe v posledních čtyřiceti letech skončilo na soukromých účtech politických špiček a jejich prostřednictvím v bankách rozvinutých ekonomik. Celkový objem takto promrhaných prostředků se v subsaharském regionu za poslední čtyři dekády vyšplhal ke 150 mld. USD“²⁷

3. partnerství pro obchod a regionální integraci. EU se zavázala podporovat vznik tzv. infrastrukturního partnerství mezi EU a Afrikou (Infrastructure Partnership), který by měl zahájit výstavbu v Africe.

4. partnerství pro splnění rozvojových cílů tisíciletí.

5. partnerství pro energetiku.

6. partnerství pro změnu klimatu.

7. partnerství pro migraci, mobilitu a zaměstnanost a vědu.

8. partnerství pro informační společnost a vesmír.

Tato partnerství umožní řešit otázky společného zájmu včetně otázek globální povahy a Evropské unii pomůže lépe přispívat k rozvoji Afriky. Prostředky plynou hlavně z ERF. Teď vstupuje v platnost 10. ERF jenž má platnost od roku 2008-2013, slibující 22,7 mld. EUR z níž 22 mld. jde přímo AKT.²⁸

²⁷ Kocourek, A.: Subsaharská Afrika: Problémy a perspektivy. Mezinárodní politika prosinec 2006, str. 19.

²⁸ Z těch 22 mld. jde 17,8 mld. na národní a regionální indikativní programy (CSP, RSP), 2,7 mld. na interní výdaje AKT a 1,5 mld. na Investment Facilities na splacení úroků, případové studie apod.

1.4. Institucionální rámec rozvojové spolupráce v rámci EU

Rozvojová pomoc EU má globální charakter. V rámci Evropské komise zodpovídá za formulaci rozvojové politiky EU Generální ředitelství pro rozvoj spolupracující s Generálním ředitelstvím pro vnější vztahy a s Generálním ředitelstvím pro obchod, Generálním ředitelstvím pro humanitární pomoc (ECHO)²⁹ a s Úřadem pro spolupráci EuropeAid (AIDCO). Tento úřad byl vytvořen s cílem zreformovat a hlavně zefektivnit rozvojovou pomoc. EuropeAid převzal odpovědnost za tzv. projektový cyklus, jenž zahrnuje fáze jako programování, identifikace, formulace, financování, realizace a evaluace daného projektu v rámci rozvojové pomoci.³⁰ Tím se zajišťuje, aby daný projekt byl řádně připraven, postupně schvalován od obecného ke konkrétnímu, a aby byla zajištěna zpětná vazba, která zahrnuje vyhodnocení efektivnosti projektu. V tomto procesu také hrají důležitou roli Delegace EK v partnerských zemích, jednajících podle principu dekoncentrace tedy co může být lépe řízeno a rozhodováno na místě, by nemělo být řízeno a rozhodováno v Bruselu. Vedle Evropské komise má na rozvojovou spolupráci vliv i Rada EU, Evropský parlament a Evropská investiční banka.

V Evropském parlamentu působí stálý výbor pro rozvoj (DEVE)³¹, jehož členové jsou vybíráni podle rozložení politických sil v Parlamentu. Předsednictvo je složeno z předsedy a čtyř místopředsedů, kteří jsou voleni na ustavující schůzi na začátku a v polovině každého legislativního období. Výboru slouží sekretariát, který také plní funkci společného sekretariátu pro Smíšené parlamentní shromáždění AKT-EU, které vzniklo smlouvou z Cotonou. Toto parlamentní shromáždění je jediným shromážděním svého druhu, sdružuje 78 poslanců ze 78 zemí AKT s 78 poslanci z EP (většina z DEVE). Toto shromáždění se schází dvakrát ročně vždy na jeden týden, jednou v zemi AKT a podruhé v zemi EU, s cílem podporovat spolupráci mezi Severem a Jihem. K této příležitosti byly ustanoveny i tři stálé výbory - Výbor pro politické záležitosti, Výbor pro hospodářský rozvoj, finance a obchod a Výbor pro sociální věci a životní prostředí. Tyto výbory sestavují návrhy, o nichž potom Smíšené parlamentní shromáždění hlasuje.

²⁹ ECHO bylo zřízeno v roce 1992 na doporučení Evropského parlamentu. V průběhu času se ECHO stalo největším poskytovatelem humanitární pomoci na světě. v roce 2007 poskytlo humanitární pomoc ve výši 680 milionů EUR, přičemž nejvíce peněz dostaly země AKT (40%). Humanitární pomoc není poskytována přímo tímto generálním ředitelstvím, ale pomocí agentur OSN, nevládními a mezinárodními organizacemi. <http://europa.eu.int/comn/echo>

³⁰ EU klade vysoké nároky na programování projektů. Tyto projekty musí splňovat většinu z těchto ukazatelů: 1) Vlastnictví projektů jeho uživateli, 2) podpora projektu za strany příjemce, 3) Adekvátní technologie, 4) Sociálně kulturní postoje, 5) Rovnoprávné zastoupení žen a mužů, 6) Ochrana životního prostředí, 7) Institucionální kapacity a 8) Ekonomická a nákladová přijatelnost. Více Jelínek, P.: Manuál projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky, IIR, Praha, 2006.

³¹ Více na http://www.europarl.europa.eu/committees/deve_en.htm

2. ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ

„Vynaložíme maximální úsilí na to, abychom osvobodili všechny muže, ženy i děti z drtivých a ponižujících podmínek extrémní chudoby, kterým je v současnosti vystavena víc než miliarda lidí. Jsme odhodláni každému poskytnout právo na rozvoj a osvobodit celý lidský rod od nedostatku.“

Deklarace tisíciletí – září 2000

*„The Millenium Development Goals were adopted five years ago by all the world's Goverments as a blueprint for building a better world in the 21st century.“*³²

Kofi Annan

Důležitým mezníkem v rozvojové politice byla Deklarace tisíciletí OSN (2000),³³ jejíž program byl diskutován už od 90. let. Tato deklarace byla podpořena 189 členskými státy OSN spolu s Vatikánem a Švýcarskem. Hlavní teze této deklarace jsou, že existuje více druhů rozvojové pomoci - zahraniční investice, domácí zdroje, ale i tak je rozvojová pomoc v nejchudších zemích nenahraditelná.

Rozvojové země nesou odpovědnost za svůj rozvoj, ale i dárci mají podporovat rozvojový proces a to zejména tzv. splněním rozvojových cílů tisíciletí (MDGs), které se snaží odstranit extrémní chudobu, její příčiny a následky.³⁴

Tento soubor základních cílů zahrnuje osm základních cílů, osmnáct dílčích cílů a více než čtyřicet ukazatelů. Základní MDGs jsou:

1. Odstranit extrémní chudobu a hlad, snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než jeden dolar denně do roku 2015, snížit na polovinu počet lidí trpících hladem.

Dnes více než 1,2 miliardy lidí musí vystačit s méně než jedním dolarem na den, přičemž jeden dolar je hranice extrémní chudoby. „Chudoba je ve své podstatě bludným kruhem – její důsledky se pro další generace stávají samotnými příčinami tohoto

³² <http://www.undp.org/mdg/>

³² Znění Deklarace tisíciletí na <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf>

³² <http://www.rozvojovka.cz/odbortext.php?co=rs&id7>

socioekonomického statusu.“ Lidí trpících hladem je v současné době 800 milionů, přičemž třetinu tvoří obyvatelé subsaharské Afriky.³⁵

2. Dosáhnout základního vzdělání pro všechny dívky a chlapce do roku 2015 a odstranit nepoměr pohlaví na všech úrovních vzdělávacího systému.

Více než 100 milionů dětí nemá přístup k základnímu vzdělání, přičemž 97% z nich žije v rozvojových zemích. Příčin je hned několik: vysoké náklady na vzdělání, nutnost pracovat, aby uživily rodinu, či pověsti, že vzdělané dívky si nenajdou manžela. Samostatnou kapitolou jsou pak dětští vojáci, kterým je základní vzdělání úplně odepřeno. Vzdělání nemá vliv jen na omezení chudoby, ale má i významný demografický dopad mezi gramotnými ženami. Každý rok školní docházky snižuje porodnost ženy v průměru o 5 až 10%, o stejné procento klesá kojenecká a dětská úmrtnost. Další dopad je psychologický, protože škola dá dětem pravidelný režim, který je dokáže na malý okamžik vytrhnout od jejich těžké životní reality.

3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen ve společnosti.

Nelze než souhlasit s názorem Jeffrey D. Sachre, že: „Na této planetě nemůžeme dosáhnout rozvoje a trvalého míru, pokud budou ženy ve společnosti nadále odsouvány do podřadných, často nebezpečných a úmorných společenských pozic“.³⁶ V rozvojových zemích tvoří 70% těch, co žijí s méně než jedním dolarem na den ženy (tzv. feminizace chudoby). Ženy také dostávají 50% platu co jejich mužští kolegové. Proto je jedním z hlavních cílů této deklarace snaha o posilování společenské role žen (tzv. empowerment).

4. Snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.

Každý rok zemře okolo 11 milionů dětí, z toho 97 % žije v rozvojových zemích, z toho 4,6 milionu v subsaharské Africe. Za jejich skolem je hlavně pět nemocí: HIV, malárie, spalničky, průjemová onemocnění a zápal plic.

5. Do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti.

Přes půl milionu matek ročně umírá na následky těhotenství či porodu, což znamená, že každou minutu zemře jedna.

6. Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS, malárie a dalších nemocí.

7. Zajistit udržitelný stav životního prostředí (udržitelnost plochy lesních porostů, zachování druhové rozmanitosti, efektivní využívání energie, ochranu ozonové vrstvy a

³⁵ Zabezpečení potravy existuje tehdy, když všichni lidé mají neustále fyzický i ekonomický přístup k dostatečnému množství zdravé a výživné potravy, která jim umožňuje uspokojovat své energetické potřeby a mít takový výběr potravin, aby mohli vést zdravý a aktivní život.

³⁶ Tožička, T.: Česko proti chudobě. Divoké husy, Praha, 2006, str. 11.

omezení skleníkových plynů) a snížit na polovinu počet lidí bez přístupu k nezávadné vodě a základní hygieně.

Dnes 1,1 mld. lidí žije bez přístupu ke kvalitní vodě, která je nezbytnou podmínkou pro boj proti chudobě, hladu, dětské úmrtnosti i nerovnému postavení žen.

8. *Budovat světové partnerství pro rozvoj a snažit se řešit problém zadlužení prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu.*

2.1. Mezinárodní zadluženost

Rozvojové země se potýkají s obrovskou dluhovou zátěží, která z velké části vznikla v sedmdesátých letech v důsledku ropných krizí, které zvýšily cenu ropy. Tento růst cen zvýšil pětkrát mezinárodní dluh, vyvolal prudký nárůst úrokových měr, který znamenal pro průměrnou rozvojovou zemi ztrojnásobení úrokových měr. K tomu se ještě přidala americká monetaristická protiinflační politika, která vyvolala recesi v průmyslových zemích, které tak uzavřely své trhy dovozu zboží z rozvojových zemí. Tím se dostávaly rozvojové země do ještě větších dluhů. Také v 80. a 90. letech se situace rozvojových zemí nezlepšila, na tom měly podíl i organizace jako IMF a WB. Tyto organizace využívaly své moci k tvrdému a nekompromisnímu prosazování politiky omezování role státu, tzv. Washingtonský konsensus. Obě organizace podmiňovaly půjčky chudým zemím provedením řady necitlivých opatření, které zahrnovaly liberalizaci dovozu a privatizaci státních podniků a služeb. „Je těžké se ubránit závěru, že jedním z hlavních účelů strategie zadluženosti, jak se skutečně vyvinula, a tvrdých podmínek, které byly vnuceny, bylo dát rozvojovým zemím lekci, odkázat je do správných mezí, natolik je postrašit a oslabit, učinit je závislými na laskavosti průmyslového Severu a podřídit je jeho diktátu do té míry, aby to trvalo hodně dlouho, než by opět nabyly té drzosti, aby se pokusily postavit Severu s požadavkem restrukturalizace mezinárodního ekonomického pořádku.“³⁷

Velká část dluhů je nelegitimních. Mezi nelegitimní dluhy patří ty úvěry, které byly poskytovány proti zájmům obyvatel dané země či přímo diktátorům, tedy konkrétní osobě, nikoli státu. Proto se volá po jejich odpuštění. Nejznámější v tomto ohledu je Iniciativa Heavily Indebded Poor Countries (HIPC Iniciativa). Iniciativa HIPC vznikla v roce 1996, kdy WB a IMF navrhly nejvíce zadluženým rozvojovým zemím odpuštění

³⁷ Fox, J.: Chomsky a globalizace. Triton, Praha, 2003, str.57.

všech úvěrů. Za devět let se podařilo dosáhnout oddlužení jen u 18 zemí HIPC ve výši čtvrtiny přislíbené částky, nejedná se tedy o stoprocentní oddlužení, jak se o tom hovořilo na zasedání G8 v Gleneagles. Přitom jsou odpuštěny převážně dluhy, které by nikdy nebyly splaceny a je odpuštěno jen tolik, aby se země dostala do udržitelné situace. Z velké části si to chudé země zaplatí samy, protože kolik jim bude odpuštěno o tolik jim bude snížena pomoc.

S oddlužením se také pojí obava WB a IMF, že odpuštěním dluhu budou odměněny země, které za pomoci úvěrů financovaly nerealizovatelné projekty, často vybrané na základě korupce. Na druhé straně tímto oddlužováním budou potrestány ty země, které se snažily řádně splácet svoje dluhy. Také oddlužování může vést k požadavkům na odpuštění u zemí dalších, což by mohlo zpochybnit celý mezinárodní finanční systém.

Celkový objem rozvojové pomoci dosahuje ročně cca. 90 mld. USD, jenže zadlužení rozvojových zemí přesahuje 2500 mld. USD, ale jen na úrocích odvádějí podstatně větší sumu, než činí objem jim určené pomoci.

2.2. Úspěšnost rozvojových cílů tisíciletí

Prvních sedm cílů zavazuje rozvojové země k prosazování politických a ekonomických reforem, k zahrnutí chudých obyvatel do sfér rozhodování, k prosazování demokracie a lidských práv. Osmý cíl má za úkol upozornit na to, že bez výrazné pomoci vyspělých států se jim snaha o vymanění se z bludného kruhu nepovede, i když za část globálních problémů mohou sami vyspělé státy.

Všechny tyto chvályhodné cíle by se měly uskutečnit do roku 2015 a už teď je zřejmé, že většinu z nich se nepodaří splnit a v subsaharské Africe nejspíše ani jeden. Ale i tak definování cílů tisíciletí přineslo určitá pozitiva, umožnilo kvantifikaci a operacionalizaci rozvojové pomoci, která se tak dostala do zorného pole světové veřejnosti.

Pro těchto 8 cílů jsou stanoveny indikátory, které by měly pomáhat sledovat průběžný pokrok, bohužel pokrok od roku 1990, který je považován za výchozí, je minimální. Můžeme se o tomto pokroku či ne-pokroku přesvědčit ve výročních zprávách Spojených národů. Teď si uvedme pár údajů z výroční zprávy z roku 2006³⁸, kdy např. pro cíl 1. (odstranit chudobu a extrémní hlad) je zadán úkol do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než je 1 dolar na den. V roce

³⁸ <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Product/Progress2006/MDGReport2006.pdf>

1990 to bylo 44,6% obyvatel subsaharské Afriky, kteří žili z jednoho dolaru na den, po dvanácti letech v roce 2002 to bylo 44,0% obyvatel. Je otázkou, jak chtějí rozvojové země s přispěním zemí Severu za 13 let snížit množství hladovějících lidí na 22%, když se jim to za předešlých 12 let podařilo snížit jen o 0,6% (To je 140 mil. obyvatel, přitom ekonomický růst sám o sobě nic neřeší, je třeba mít přístup k pitné, nezávadné vodě, zdravotnictví, vzdělání, ale toto vše nevyřeší přehoupnutí se přes jednodolarou hranici. Také tu existuje nevyjasněnost okolo primitivně žijících společenstev, která nepotřebují peníze a jejich začlenění do moderní společnosti by neprospělo.). Druhým úkolem pro naplnění cíle č. 1 byla snaha do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, trpících hladem. V subsaharské Africe v období mezi roky 1990 a 1992 trpělo extrémním hladem 33% obyvatel, mezi roky 1995 a 1997 to bylo 34% a mezi roky 2001 a 2003 to bylo 31%. Což se opět nedá označit za úspěch. Požadovaného snížení chudoby by se dosáhlo podle odborníků, kdyby celý kontinent udržel meziroční nárůst HDP v průměru o 8% ročně. Podle odborníků musí v současnosti s jedním dolarem na den vystačit 1,2 miliardy lidí, což je přibližně stejný počet jako v roce 1990. Kde je tedy nějaké zlepšení?

Pro mě osobně je úplnou fata morganou cíl č. 6, kdy si donátoři dali za cíl do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS. Jak by chtěli zvládnout HIV/AIDS, když se nedaří zdravotníkům ani mít pod kontrolou nemoci, pro které již byla vynalezena účinná léčba? Například počet nakažených tuberkulózou z 148 případů na sto tisíc obyvatel v roce 1990 se zvýšil na počet 281 případů, tento zvyšující se trend také můžeme pozorovat u malárie či jiných infekčních nemocí. Počet infikovaných HIV v subsaharské Africe je okolo 5 milionů, ale jen 5% z nich má přístup k antiretrovirálním preparátům. Roční náklady na léky dosahují 300 až 700 USD ročně (například léčba léky, která nejsou generetika stojí v USA 10 000 USD ročně), což je nepředstavitelná částka pro většinu obyvatel Afriky³⁹. Přitom používají pouze generické léky, tedy jakési napodobeniny, které mají obdobné účinky.

³⁹ <http://www.healthgap.org/camp/ftaa.html>

3. EFEKTIVITA ROZVOJOVÉ POMOCI?

Aleš Kocourek rozděluje problematiku efektů rozvojové pomoci na dva vzájemně propojené, nikoli však vzájemné fenomény - *efektivitu* oficiální rozvojové pomoci (*ex ante*) a na *efektivnost* tedy účinnost (*ex post*) oficiální rozvojové pomoci. Efektivita představuje schopnost dosáhnout vytyčených cílů bez ohledu na vynaložené prostředky. A efektivnost znamená schopnost produkovat požadované výstupy s minimálním množstvím vstupů. Efektivností rozvojové politiky EU se zabývala Pařížská konference (2005), kdy se členské státy a EK dohodly na konkrétních a závazných cílech v oblasti harmonizace procesů, v oblasti koordinace mezi dárci a v koherenci politik. Po této konferenci následovalo prohlášení Rady, Evropské komise a Evropského parlamentu k rozvojové politice EU tzv. Evropská konsensus. Kdy tyto aktéři definovaly principy, přístupy a hlavní cíle při stanovování politických priorit a při rozdělování zdrojů. Zavedly principy programování pro jednotlivé země CSP (Country Strategy Papers) a regiony RSP (Regional Strategy Papers). Přičemž z CSP jsou odvozovány Národní indikativní programy a z RSP Regionální indikativní programy na dobu trvání 3 až 5 let, tyto indikativní programy specifikují problémy dané země či regionu a způsob jejich řešení či zmírnění. První náčrt národního indikativního plánu se uskutečňuje v rozvojové zemi, poté ho prověří tým, který se specializuje na danou zemi pod vedením úředníka z DG pro rozvoj, přičemž na kvalitu dohlíží Inter-service Duality Support Group. Po té se oficiálně vyjádří DG pro rozvoj, vnější vztahy a vláda rozvojové země, pro kterou je indikativní program určen. Poté návrh putuje k Řídícímu výboru složenému ze zástupců členských států EU.

Efektivita to je kámen úrazu rozvojové pomoci, ale nejen pomoci v rámci EU, ale i v rámci OSN, prostřednictvím ODA. Polemiky se vedou už od samotného vzniku rozvojové pomoci (př. Pearsenova zpráva). Jedni tvrdí, že ODA nefunguje vůbec a dlouhodobě přináší jen zhoršení situace rozvojových zemí, druzí, že ODA funguje vždy a všude. Tento široký rozptyl názorů na ODA je dán také tím, že ne všechna statistická šetření jsou souměřitelná a také tím, že je těžké odhadnout jaké změny např. v ekonomice byly opravdovým výsledkem rozvojové pomoci. Cílem podle Barcelona commitments (2005)⁴⁰ je navýšení peněžních příspěvků ODA a to tak, že EU ODA

⁴⁰ UNICEF, WB i WHO se shodly na tom, že k dosažení většiny MDGs (viz výše) do roku 2015 bude potřeba zvýšit rozvojovou pomoc o padesát miliard ročně. Což znamená dvojnásobek dosavadních nákladů, které byly vynakládány na rozvojovou pomoc. Tyto organizace říkají, že je to výborná investice do lidského rozvoje a návratnost bude vysoká, ale jen z dlouhodobého hlediska.

v roce 2010 bude dosahovat pro staré členské státy 0,51% jejich HND, pro nové členské státy 0,17%⁴¹ a v roce 2015 by už to mělo být pro staré členské země 0,70% HND a pro nové 0,33%⁴².

Podle mnohých, ale největším nepřítelem rozvoje není nedostatek peněz, ale špatná politika.⁴³ Špatně směřovaná rozvojová pomoc rozvojovým zemím může dokonce ublížit více, než kdyby nebyla žádná rozvojová politika. Špatně zvolená rozvojová politika vytlačuje soukromé investice, zvyšuje kurz měny a vytváří pocit závislosti (každá čtvrtá země v Africe je závislá na rozvojové pomoci). Problémem také je, že současné nastavení rozvojové pomoci nemotivuje dostatečně rozvojové země, aby se odhodlaly k razantnějším reformám státní správy, která je v některých zemích ještě z dob kolonialismu. Při tom k tomu, aby se postavily země na vlastní nohy, jsou reformy nezbytné – hlavně svobodné prostředí motivující lidi k aktivitě, fungující tržní systém a instituce zajišťující vymahatelnost práva. Bez těchto reforem se mohou donátoři snažit jak chtějí, ale neuspějí.

Tabulka č.1⁴⁴ – Podíl ODA poskytované členské státy EU na HND jednotlivých zemích v (%)

	1996	1998	2000	2003	2005
ČR	0,03	0,03	0,11	0,11
Dánsko	1,04	0,99	1,06	0,84	0,81
Německo	0,32	0,26	0,27	0,28	0,35
Norsko	0,83	0,89	0,76	0,92	0,93
Portugalsko	0,21	0,24	0,26	0,22	0,21
Slovensko	0,03	0,05	0,12

⁴¹ Česká Republika odvádí 0,10% svého HND na rozvojovou pomoc. ČR a další nové členské státy si vymohly méně závaznou formulaci, tj. že budou usilovat o dosažení (a nikoli dosáhnou) úrovně 0,17% HND, respektive 0,33%.

⁴² Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Accelerating progress towards attaining the Millenium Development Goals – Finanacing for Development and Aid Effectivenee, Com (2005) 133 final, <http://europa.eu.int>

⁴³ Například ekonomický expert z Keni - James Shikwahi tvrdí, že pomoc Africe více škodí než pomáhá. „Podobné snahy ničí náš kontinent již 40 let. Pokud chtějí průmyslové země opravdu pomoci Afričanům, pak by měli konečně zastavit tu příšernou pomoc. Země do nichž plyne nejvíce rozvojové pomoci, jsou současně díky tomu v nejhorším stavu. Navzdory miliardám, které byly nality do Afriky, zůstává kontinent stále chudý. [...] Pomocí peněz ze subvencí jsou financovány obrovské byrokratické aparáty, je podporována korupce a samolibost, Afričané se neučí být nezávislími, nýbrž žebráky. Rozvojová pomoc navíc oslabuje místní trhy a dusí soukromé podnikání, které tak zoufale potřebujeme. Je to opravdu absurdní, jak to zní: Rozvojová pomoc je jedním z důvodů afrických problémů. Pokud by Západ zastavil tyto platby, obyčejní Afričané by si toho vůbec nevšimli. Tím by byli zasaženi pouze funkcionáři. Proto tvrdí, že by zastavení peněz znamenalo konec světa.“ Viz na

<http://libinst.cz/komentare.php?id=132>

⁴⁴ Převzato z <http://stats.oecd.org>

3.1. Efektivnost ODA v Africe

3.1.1. Efektivnost ODA při zvyšování kvality lidského života.

Podle analýzy, do které bylo zahrnuto 25 zemí Afriky, bylo dokázáno, že peníze z rozvojové politiky zlepšily život ve 14 z 25 zkoumaných ekonomik. Tato kvalita života se vyjadřuje pomocí Indexu lidského rozvoje (HDI), který je používán OSN.

Index lidského rozvoje nezahrnuje jen ekonomické ukazatele, ale také sociální ukazatele jako - očekávaná délka života, přístup ke vzdělání, rovné příležitosti z hlediska gender, nezávadný přístup k vodě. Takže splňuje dvě hlavní podmínky proto, aby byl tento index uznáván, je komplexní a je zaštitěn uznávanou mezinárodní organizací. Index HDI byl vytvořen ekonomem Mahbudem ul Haquem a na jeho sestavení se podílel i nositel Nobelovy ceny za ekonomii Amartya Sen, který chtěl vytvořit index, který by nepostihoval jen ekonomickou dimenzi lidského života jako je třeba HNP, ale také jeho sociální dimenzi. A co je to lidský rozvoj podle Sena? Je to „proces rozšiřování lidských možností (choices). V principu mohou být tyto možnosti nekonečné a mohou se měnit v čase, ale na všech stupních rozvoje jsou pro člověka třemi nejpodstatnějšími z nich: vést dlouhý a zdravý život, získat znalosti a mít přístup k prostředkům nezbytným k dosažení slušné (decent) životní úrovně. Nejsou-li tyto základní možnosti k dispozici, mnoho dalších příležitostí zůstane nedostupných.“⁴⁵

HDI je tvořen třemi složkami - délkou života, znalostmi (index znalostí je tvořen dvěma ukazateli, podílem gramotných na dospělé populaci a podílem zapsaných ke studiu) a životní úrovní. Index lidského rozvoje umožňuje seřadit země podle dosaženého stavu lidského rozvoje. Tak se můžeme dozvědět, že z 36 zemí s nejnižším Indexem lidského rozvoje je jich 33 z afrického kontinentu. Nejhuře na tom jsou země: Burkina Faso, Burundi, Mali, Sierra Leone, Niger, Etiopie, Mosambik, Guinea-Bissau, Čad, tohoto měření se účastnilo 177 zemí světa.⁴⁶ Bohužel ne vždy má index HDI stoprocentně pravdivou vypovídací hodnotu, protože jeho kvalita závisí na kvalitě vstupních dat, která mohou být záměrně zkreslována například od autoritativních vlád, ale také nezáměrně, když například každá země má jinou metodu pro výpočet jedné dimenze HDI, takže konečné hodnoty nejsou úplně souměřitelné. Také se poukazuje na problém, který je spojen s porovnáním pokroku země v určitém časovém horizontu,

⁴⁵ United Nations Development Programme: Human development report. Oxford University Press, New York, 1990, str.10.

⁴⁶ Více informací na <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=965>

protože je to přinejmenším problematické, neboť index prošel změnami v metodice, ale také každý rok může být jiná skupina zemí. Takže, když země klesne o několik příček níže, nemusí to nic znamenat.

3.1.2. Efektivnost ODA při stimulaci zahraničního obchodu.

Rozvojová pomoc zde směřuje do rozpočtu místní vlády nebo na podporu zahraničního obchodu. Právě zahraniční obchod je důležitým ukazatelem, jestli je rozvojová pomoc účinná. Je třeba dosáhnout toho, aby produkty z rozvojových zemí byly konkurenceschopné na světových trzích. Pro tuto analýzu bylo zvoleno 27 zemí Afriky, aby se zjistilo, že rozvojová pomoc vede k růstu vývozu či poklesu dovozu v každé třetí africké zemi. Současný pozitivní vliv ODA na zvýšení exportu a snížení importu, byl dokázán jen ve 2 (Benin, Kongo) ze 27 zemí.⁴⁷ Což je žalostně málo.

3.1.3. Efektivnost ODA v boji s chudobou.

Problémem při měření chudoby je, že narážíme na nedostatek dostupných údajů. Ale i přesto se podařilo najít určité souvislosti mezi ODA a lidmi žijícími pod hranicí chudoby. V každé 4 zemi z 46 (podle OECD) se ukázala negativní korelace mezi objemem ODA a lidmi žijící v chudobě. Tato studie OECD poukázala také na to, že čím je vyšší hospodářský růst, tím je více chudých a tím více peněz žádají státy z rozvojové politiky. Tím se ale opět dostáváme do bludného kruhu, protože, jak jsem již napsala dříve, aby se Afrika zbavila chudoby potřebuje alespoň 8% růst, ale to podle této studie vede ke zvýšení počtu chudých a ne ke snížení.

3.1.4. Efektivita ODA při stimulaci hospodářského růstu.

Podle Davida Dollara a Craiga Burnside⁴⁸ je účinnost ODA dosahována v zemích s vyšší úrovní státní správy a poukazují na to, že korupce⁴⁹ výrazným způsobem

⁴⁷ Země zahrnuté do studie: Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Demokratická republika Kongo, Gabon, Gambie, Ghana, Guinea-Bissau, Kamerun, Keňa, Kongo, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretánie, Niger, Pobřeží slonoviny, Rwanda, Senegal, Středoafrická republika, Svazijsko, Togo, Zambie, Zimbabwe (World Indicators 2005)

⁴⁸ Dollar, D. a Burnside, C.: Aid, policie, and Growth. The American Economic Review, 90/2004, str. 847-868

⁴⁹ Korupce se měří tzv. Indexem korupce (Corruption Perception Index-CPI). Tento index je vydáván organizací Transparency International, seřazujíc země podle stupně vnímání korupce mezi úředníky veřejné správy a politiky. Jde o složený index, vycházející z výzkumů veřejného mínění a výzkumů provedených několika nezávislými institucemi. Africké země jsou na spodu tohoto žebříčku. CPI dosahuje hodnot od 1 do 10, přičemž 10 znamená nejnižší míru vnímání korupce. Více na <http://www.icq.org/corruption.cpi-2006.html>

znehodnocuje efektivnost rozvojových projektů. Pánové upozorňují na vysokou závislost produktivity práce a hospodářského růstu na institucionálním prostředí, které ovlivňuje, jak ODA tak i míru akumulace kapitálu a úspory v rozvojové politice. Problémem shledávají překážky, které jsou kladeny těm, kteří by chtěli začít budovat nové firmy, protože soukromý sektor je důležitým faktorem pro růst hospodářského růstu a pro snižování nezaměstnanosti. Podle mnohých jen soukromí investoři dokáží flexibilně využít kapitál, aby dosáhli nejlepších výsledků, a proto jsou daleko větší nadějí pro zlepšení situace rozvojových zemí než mezinárodní organizace, které jsou zakonzervované, zkosnatělé a tohle nedokáží. Také soukromý sektor je schopen tvořit přidanou hodnotu, zaměstnanost a národní důchod, a proto je dobrým nástrojem proti chudobě.

Jenže soukromí investoři a jejich zahraniční investice nejsou jen zdrojem pozitiv, ale i negativ. „V případě exportně zaměřené produkce dochází často pouze k pouhému zpracování výrobků – továrna doveze polotovary a po zpracování je vyveze. Poskytuje tedy pouze práci, nezanechává know-how, vyšší kvalifikaci a nevytváří odběratelské řetězce, ani velký zisk pro místní ekonomiku. Marketing výrobků, jakož i výzkum a vývoj provádí zahraniční firma.“⁵⁰ EU připustila, že soukromý kapitál může postupně nahrazovat oficiální pomoc při převádění finančních prostředků z průmyslově vyspělých zemí do rozvojových a dokonce určila povinnost států AKT konzultovat soukromý sektor při určování koncepcí rozvojové politiky a strategických postupů.

⁵⁰ Tožička, T.: Česko proti chudobě. Divoké husy, Praha, 2006, str. 28.

4. SUBSAHARSKÁ AFRIKA A ČESKÁ REPUBLIKA

4.1. Česká republika

„Pro Čechy zůstává subsaharská Afrika tradičně spíš vzdáleným územím bídy a kulis pro filmy o zvířatech a dobrodružné expedice Lambaréné než tématem, jimž je užitečné se vážně zabývat.“⁵¹ Přitom situace tohoto regionu ovlivňuje globální otázky bezpečnosti, mezinárodní spolupráce a stability.

Ve čtvrté části práce si popíšeme vztahy mezi Českou republikou a Subsaharskou Afrikou. Na první pohled nemáme mnoho společného. Náš věk na doživotí je dvakrát vyšší než v Subsaharské Africe, v České republice žije stokrát méně lidí než v Subsaharské Africe, naše gramotnost dosahuje 99%, máme bezplatný přístup ke vzdělání, máme přístup k pitné vodě, nemáme tu epidemii HIV. I přesto máme bohaté zkušenosti se subsaharskou Afrikou už několik desítek let. Shrneme historii rozvojové pomoci, i současný stav, analyzujeme zde vývoj struktury rozvojové pomoci, kterou poskytujeme bilaterálně i multilaterálně prostřednictvím EU a jiných mezinárodních organizací.

4.2. Historie české rozvojové pomoci v subsaharské Africe

Česká republika patří mezi tradiční dárce zahraniční rozvojové pomoci. Během studené války, která byla charakterizována ideologicko-mocenským bojem mezi SSSR a USA, poskytovalo Československo rozvojovou pomoc do mnoha zemí třetího světa s pozitivními výsledky. Československo, i když jako sovětský satelit, který musel kopírovat zájmy RVHP a Varšavské smlouvy, si vytvořilo specifickou oblast působení v rámci rozvojové pomoci - vývoz vojenského materiálu a to zcela pragmaticky, kdy jsme v mnohých občanských válkách zásobily obě strany konfliktu a také jsme dovážely i do zemí, které nebyly nakloněny socialistickému vidění světa. Dále jsme vyváželi hmotnou pomoc jako potraviny, léky, těžké stroje nebo jsme poskytovali technickou pomoc, která spočívala ve vysílání odborníků či přijímání stážistů. Jinou formou rozvojové spolupráce bylo poskytování stipendií. Celkem do počátku 90. let vystudovalo na československých školách na 20 000 stipendistů.⁵²

Zahraniční politika zemí sovětského bloku rozdělovala od 60. let nezávislé státy Afriky do třech kategorií. Do první kategorie patřily země přednostního zájmu (Ghana,

⁵¹ Vodička, Milan: Hic sunt leones. Mezinárodní politika 12/2006, str.22.

⁵² Více na <http://www.rozvojovka.cz/index.php?id=235>

Guinea, Mali, Nigérie). Do druhé kategorie patřily země, s kterými byly navázány oboustranně výhodné hospodářské vztahy. Do třetí kategorie patřily země závislé na imperialismu (bývalé francouzské kolonie).⁵³ Hlavním úkolem zahraniční sovětské politiky bylo, aby většina států patřila do první kategorie. Vzájemné vztahy byly rozvíjeny prostřednictvím smluv o přátelství, z nich některé platí dodnes.

Sovětská bratrská intervence znamenala vyřazení Československa na určitý čas z afrických záležitostí a to díky čistkám v diplomatickém sboru, ale i díky reakcím některých afrických států a to zejména Zambie, jejíž vláda se vyjádřila o tom, že Sovětský svaz je imperialistický stát a představitel Zambie Kaunda k tomu dodal, že „nechápe, jak se taková agrese může stát ještě dnes, ve 20. století, a přirovnal politiku sovětských okupantů k politice jihoafrických rasistů.“⁵⁴ Československo se zpátky do Afriky vrátilo až v druhé polovině 70. let, ale jeho aktivita a úspěšnost nebyla taková jako v dobách minulých, navíc se přidala neefektivnost zastupitelských úřadů a procitnutí, že milionové úvěry poskytnuté mnohým zemím Afriky zejména Angole a Etiopii nebudou nikdy splaceny. Všechny tyto aspekty vedly k pasivitě naší diplomacie v Africe.

V období transformace po roce 1989 sama Česká republika čerpala finanční pomoc poskytovanou vyspělými státy světa i od různých mezinárodních organizací. A právě tyto zkušenosti získané v období politické, ekonomické a sociální transformace se staly hlavní devizou České republiky, ale i dalších nových členských států EU v rámci rozvojové spolupráce. Proto můžeme přispět nejenom penězi, ale i novými cestami a přístupy tak, aby byla rozvojová spolupráce smysluplnější a efektivnější.

Po vzniku České republiky v roce 1993 zůstaly v platnosti všechny obchodní smlouvy či dohody týkající se subsaharské Afriky, ale i tak došlo k přehodnocení priorit a pomalu, ale jistě jsme se začali stahovat ze subsaharské Afriky. O tomto stahování svědčí počet našich zastupitelských úřadů, z patnácti jich zbylo už jen osm (v Angole, Etiopii, Ghaně, Jižní Africe, Keni, Konžské demokratické republice, Nigérii a Zimbabwe). Přitom stahování z pozic není konec. V rámci úspor se mají zavřít všechny konzuláty ve frankofonní Africe. Už teď je zastupitelský úřad v Kinshase uzavřen „pro nepřítomnost konzula a nedořešení zabezpečení ZÚ“⁵⁵. Přitom Kongo je prioritní zemí

⁵³ Zídek, P a Sieber, K.: Československo a subsaharská Afrika v letech 1948 -1989. IIR, Praha, 2007, str.12.

⁵⁴ Zídek, P a Sieber, K.: Československo a subsaharská Afrika v letech 1948 -1989. IIR, Praha, 2007, str.230.

⁵⁵ <http://www.mzv.cz/www/mzv/default.asp?ID=21395>

EU, má tam svoje vojsko, buduje tam infrastrukturu, armádu, policii, soudní systém.⁵⁶ EU posiluje svoji pozici v Africe, přijala Strategii pro Afriku, pořádá summity EU-Afrika.⁵⁷ A my? My rušíme konzuláty v Africe. „Snad v žádné zahraničněpolitické oblasti neexistuje taková propast v pořadí priorit mezi Evropskou unií, jejími starými členskými státy a Českou republikou.“⁵⁸

Podíl afrického kontinentu na českém zahraničním obchodě se pohybuje kolem 0,4% jak v dovozu (zemědělské produkty, nerostné suroviny), tak ve vývozu (hlavně stroje a spotřební výrobky). Se subsaharskou Afrikou je spojena pouze každá dvoustpadesátá koruna zahraničního obchodu.⁵⁹ Účast Afriky na obchodu České republiky? Marginální.

4.3. Institucionální zajištění české rozvojové pomoci

Česká republika obnovila svůj program rozvojové pomoci jako první s postsocialistických zemí, mohla stavět na zkušenostech z dob studené války, ale na druhé straně si přinesla z těchto dob neefektivnost a netransparentnost celého systému poskytování rozvojové pomoci. Samotné obnovení bylo provedeno vládním rozhodnutím - Zásady pro poskytování zahraniční pomoci ČR č. 153/1995 ze dne 15. března 1995.⁶⁰ Toto usnesení definuje postupy, kompetence resortů a vlády při poskytování rozvojové pomoci. Ministerstva byla odpovědná za přípravu a realizaci projektů, přičemž návrhy na projekty pocházely od jednotlivých realizátorů, nikoli od státu, což mělo za následek teritoriální a sektorovou roztržitost české rozvojové pomoci. Ministerstvo zahraničních věcí (MZV ČR) je koordinátorem při provádění zahraniční pomoci využívajícím i svoji síť zastupitelských úřadů v zahraničí. Svou koordinační činnost vykonává prostřednictvím mezirezortních porad, které sdružují odborníky z různých ministerstev. Prostředky pro rozvojovou politiku plynou ze státního rozpočtu z kapitoly Všeobecné pokladní správy. MZV také připravuje a předkládá koncepci zahraniční rozvojové spolupráce, stanoví teritoriální a sektorové

⁵⁶ Více o činnosti EU v Kongu. European Commission: Working for Peace, Security and Stability, Europe in the world. Luxemburg, 2007, str.15-16.

⁵⁷ Poslední summit EU-Afrika se uskutečnil ve dnech 8.-9. prosince 2007 v Lisabonu. Český premiér Topolánek se neúčastnil na protest proti přítomnosti prezidenta Zimbabwe Mugabeho.

⁵⁸ Horký, O.: Subsaharská Afrika v české zahraniční politice. In: Kořan (Ed.): Česká zahraniční politika v roce 2007. IIR, Praha, 2008, str.308.

⁵⁹ Horký, O.: Subsaharská Afrika v české zahraniční politice. In: Kořan (Ed.): Česká zahraniční politika v roce 2007. IIR, Praha, 2008, str.308.

⁶⁰ Usnesení vlády č. 153 ze dne 15. 3. 1995, zveřejněno v oddíle „Rozvojová pomoc – dokumenty“ na adrese : www.mz.cz/pomoc

priority rozvojové spolupráce, představí pravděpodobný způsob financování a možný objem poskytnutých financí na dané projekty, sestavuje roční plány rozvojových projektů, koordinuje rozvojové aktivity s EU, OECD a dalšími mezinárodními organizacemi, poskytuje informace o české rozvojové spolupráci a také se snaží zvýšit povědomí o nutnosti pomoci rozvojovým zemím.

Dne 23. ledna 2002 odsouhlasila vláda České republiky Konceptci zahraniční pomoci ČR na období let 2002 až 2007.⁶¹ Konceptce definovala hlavní priority a cíle české rozvojové spolupráce, přihlásila se k rozvojovým cílům tisíciletí, ale také položila důraz na partnerství, efektivnost a transparentnost české rozvojové pomoci. Novým přínosem konceptce bylo i to, že deklarovala vstřícnost a otevřenost vůči nestátním subjektům – nevládní organizace, soukromý sektor, akademická obec, média a církev.

Česká republika se vstupem do EU nestala pouze součástí volného trhu se zbožím, kapitálem a pracovní silou, ale také se připojila k největšímu poskytovateli rozvojové pomoci na světě. Se vstupem se musela zavázat přijmout a dodržovat primární legislativu ES v oblasti rozvojové spolupráce, sladovat a koordinovat politiku v rámci rozvojové spolupráce s EU a ostatními členskými zeměmi EU, včetně koordinovaného vystupování v rámci mezinárodních organizací a konferencí. Tyto zásady byly vyjádřeny vládním usnesením č. 302, Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie ze dne 31. března 2004.⁶² Rozvojovou spolupráci v současnosti neupravuje zvláštní zákon, ale pouze usnesení vlády a jejich koncepční přílohy.

Aby byla pomoc účinná musí být efektivita na straně příjemce, na straně dárce a k tomu všemu dobrá koordinace. Protože, ale naše rozvojová pomoc podle WB je „přinejmenším částečně řízená komerčně, počet prioritních zemí a sektorů je příliš vysoký a celkově se nezaměřuje na výsledky.“⁶³ Přikročilo se k transformaci české rozvojové spolupráce, která by měla být dokončena do roku 2011. V rámci transformace bude třeba změnit roztříštěnost, neefektivnost a duplikaci zahraniční rozvojové spolupráce. Bude třeba vyjasnit si odpovědnost a sjednotit rozpočet zahraniční rozvojové spolupráce, aby od roku 2011 rozpočet zahraniční spolupráce byl

⁶¹ Usnesení vlády č. 91 ze dne 23.1. 2000, zveřejněno v oddíle „Rozvojová pomoc – dokumenty“ na adrese : www.mz.cz/pomoc

⁶² Usnesení vlády č. 302 ze dne 31.3. 2004, zveřejněno v oddíle „Rozvojová pomoc – dokumenty“ na adrese : www.mz.cz/pomoc

⁶³ Horký, O.: Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Příprava transformace zahraniční rozvojové spolupráce a její výzvy.. In: Kořan (Ed.): Česká zahraniční politika v roce 2007. IIR, Praha, 2008, str.370. Více OECD: Rozvojová spolupráce České republiky, zvláštní hodnocení výboru OECD pro rozvojovou pomoc. Sdělení DCD (2007)2 v konečném znění, 28.2.2007.

sjednocen a zahrnut v rozpočtové kapitole MZV nikoli jako teď v rozpočtové kapitole Všeobecná pokladní správa. V letošním roku se už poradní orgán ministerstva Rozvojové středisko proměnil na Českou rozvojovou agenturu, také vznikla Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci⁶⁴ a teď se pracuje na paragrafovém znění zákona o zahraniční rozvojové pomoci.

4.4. Formy rozvojové spolupráce

Česká rozvojová spolupráce probíhá na bilaterálním a multilaterálním základě. Bilaterální spolupráce zahrnuje rozvojové programy v prioritních a neprioritních zemích, stipendia, humanitární pomoc, transformační spolupráci, pomoc uprchlíkům či oddlužení. V rámci multilaterální pomoci Česká republika přispívá EU, OSN a dalším finančním organizacím.

4.4.1. Bilaterální spolupráce

Polovina celkového objemu rozvojové pomoci jde na bilaterální projekty tedy na projekty, které může Česká republika přímo ovlivnit.

- humanitární pomoc, jejíž cílem je záchrana životů a zmírnění utrpení v populaci postižené katastrofou. Ta může být přírodního nebo antropogenního původu, náhlá, náhodná, předpověditelná nebo úmyslná. Humanitární pomoc má pak podobu materiální, finanční nebo expertní, přičemž se poskytuje bez ohledu na rasu, vyznání a národnost příjemců. Každý rok ze státního rozpočtu české republiky plyne na humanitární pomoc cca 75 mil. Kč. Nejznámější světovou organizací, zabývající se humanitární pomocí je UNICEF. V České republice například Člověk v tísni, ADRA.
- stipendia pro studenty z rozvojových zemí, která jsou každoročně poskytována asi 250 studentům.⁶⁵ Poskytování stipendií je považováno za efektivní, ačkoli jejich rozvojový přínos je minimální, ne-li záporný, protože stipendia se podílejí na odlivu mozků.⁶⁶
- péče o uprchlíky
- oddlužování
- transformační spolupráce se stává samostatně definovanou součástí zahraniční politiky vůči rozvojovým a transformujícím se zemím jako je Bosna a Hercegovina, Gruzie,

⁶⁴ Usnesení vlády č. 1439 ze dne 19.12. 2007, zveřejněno v oddíle „Rozvojová pomoc – dokumenty“ na adrese : www.mz.cz/pomoc

⁶⁵ Stipendia jsou každoročně nabízena dle usnesení vlády ČR č. 773 ze dne 25. července 2001 a č. 712 ze dne 27. června 2007.

⁶⁶ Více Stojanov, R. a Novosák, J.: Migrace místo pomoci. Mezinárodní vztahy, 1/2008.

Moldavsko, Srbsko, Bělorusko, Kuba. Transformační spolupráce se částečně kryje s prioritními zeměmi, ale záběr působnosti má širší. Klade důraz na spolupráci s občanskou společností a nevládními organizacemi.

Kam a jakou výši rozvojové pomoci nasmerovat řeší střednědobé programy. Na základě programů jsou identifikována témata, která jsou rozpracována do konkrétních projektů a na ty jsou vypisována výběrová řízení, která se řídí usnesením vlády ČR č. 1311 z 12. 10. 2005 – Pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR. „Dokument doporučuje základní postupy pro uzavírání smluv, kontrolu, vyúčtování, uchovávání dokumentů a publicitu.“ Vybrané projekty by měly odrážet priority a potřeby prioritních zemí. Česká republika na prioritní země vydá 75%⁶⁷ prostředků bilaterální pomoci, zbytek na neprioritní země.

- Mezi osm prioritních zemí patří Angola, Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko a Černá Hora, Vietnam a Zambie. Ovšem pouze tři Angola, Jemen a Zambie patří mezi nejméně rozvinuté země světa, ale jejich podíl nepřesáhne 20% ze sumy cca 860 mil., která je určena na rok 2009 na bilaterální spolupráci. Současná rozvojová pomoc nepřispívá k účinnému naplňování cílů tisíciletí, je přímo v rozporu s deklarovanými cíli zahraniční rozvojové spolupráce, že jejich „relativní váha v zemích rozvojového světa vychází zejména ze zahraničně-politických a bezpečnostních zájmů ČR a z potenciálu pro vzájemně výhodné vztahy. Při stanovení výše podílu jednotlivých zemí bylo přihlédnuto i k zájmům jednotlivých resortů v daných zemích.“⁶⁸ Na Angolu je věnováno 9%, na Jemen 6% a na Zambii 5% finančních prostředků na rok 2009.

K těmto dlouhodobě prioritním zemím patří i dvě střednědobé prioritní země Irák a Afghánistán, jež jsou adepty na to, aby se z nich staly tzv. zhroucené státy (failed state). Zhroucený stát je takový stát, který není schopen dostát svému základnímu poslání – vykonávat svrchovanost, řídit vnitřní procesy a zajistit bezpečnost. Takové zhroucení nepředstavuje jen problém lokální, ale i globální, kdy se mohou vytvářet vhodné podmínky pro rozvoj organizovaného zločinu či terorismus.

V červnu 2005 schválila vláda ČR pětiletý rozvojové programy na období 2006-2010. Tento program byl sestaven na základě potřeb přijímacích zemí, má charakter

⁶⁷ Usnesení vlády ČR č. 664 z 1.6.2005 „Zahraněční rozvojová spolupráce v roce 2006 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2008.“, zveřejněno v oddíle „Rozvojová pomoc – dokumenty“ na adrese : www.mz.cz/pomoc

⁶⁸ Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 až 2007, Praha,2001, str.4-5.

technické pomoci, přičemž zohledňuje průřezová témata jako podporu občanské společnosti, rovnoprávnost mužů a žen, udržitelnost životního prostředí, zdravotnictví či posilování státní správy.

Jemen vládním usnesením č. 302 ze dne 31. března 2004 byl vybrán jako jedna z prioritních zemí pro dlouhodobou rozvojovou spolupráci, a to především z důvodů dlouhé tradice vztahů s bývalým Československem a potřebností rozvojové pomoci. Jemen patří mezi nejméně rozvinuté země světa, v roce 2004 se podle indexu lidského rozvoje umístil na 149. místě ze 177 zemí. V Jemenu žije 16% obyvatel s jedním dolarem na den, 45% se dvěma dolary na den, přičemž každý pátý trpí podvýživou. To je doprovázeno velmi vysokým přírůstek obyvatelstva, vysokou kojeneckou a mateřskou úmrtností, negramotností, nezaměstnaností a nedostatkem zásob kvalitní vody. S Jemenskou lidově demokratickou republikou (JLDR) byly vztahy navázány už v době socialismu, od roku 1974 Československo poskytlo několik vládních úvěrů ve výši 43 mil. USD. Mimo úvěrů jsme poskytovali vojenský materiál. V tomto zaměření se pokračovalo i v 90. letech, po sjednocení Jemenské lidově demokratické republiky a Jemenské arabské republiky v Jemenskou republiku, kdy Jemen dostal několik tanků T-55 a dvanáct letadel z Aera Vodochody a velké dodávky loveckých a sportovních pušek. I nadále vyvážíme vojenský materiál, protože Jemen není na seznamu států, pro něž platí zbrojní embargo i když je tu podezření, že většina zbraní je znovu prodávána do okolních zemí.⁶⁹ Mimo zbraní jsme se zaměřili na ostrov Sokotra v Indickém oceánu, který patří Jemenu. Ostrov Sokotra je známý svou vysokou endemitou, proto se ministerstvo zemědělství rozhodlo podpořit na období 1999-2004 rozvojový projekt na vytvoření ekologické sítě, která by chránila současné chráněné území a vytvořila by nová biocentra.⁷⁰ Kvůli poznání fauny a flory byl povolen vývoz určitých přírodnin, bohužel čeští vědci se pokoušeli několikrát vyvážet i to co se nesmí např. endemické sklípky, což zapříčinilo i návštěvu rozhněvaného šejka u českých vědců v jejich hotelu. Jediný prospěch mělo vytvoření školek pěstujících ovocné ale i okrasné dřeviny a určité školení v rámci oboru. „Za největší překážku dlouhodobých pozitivních dopadů českých projektů v Africe je nejistá udržitelnost projektů. Zdá se, že realizátoři často nepřikládali dostatečnou pozornost tzv. exit strategy, nebo se jim předání projektu do rukou místních nepodařilo provést. Tento problém vyplývá z nedostatku místních

⁶⁹ Každoročně je vývoz zbraní do Afriky kritizován ze strany nevládních organizací, například Amnesty International Česká republika: České zbraně skončily také v Etiopii, Nigérii nebo Kolumbii. Tisková zpráva, 22. 8. 2007.

⁷⁰ Více o tomto projektu na: <http://www.rozvojestredisko.cz/files/jemen.pdf>

kapacit projekt převzít a dále předávat jeho pozitivní dopady.⁷¹

4.4.2. Multilaterální spolupráce

Multilaterální rozvojová spolupráce se uskutečňuje prostřednictvím příspěvků mezinárodním organizacím jako je OSN⁷², WB, IMF a EU či příspěvky do rozpočtu mezinárodních finančních organizací jako je Mezinárodní asociace pro rozvoj (IDA – International Development Association), Globální fond životního prostředí (GEF – Global Environment Facility) či Iniciativa na multilaterální oddlužení (MDRI – Multilateral Debt Relief Initiative).

Objem prostředků na rozvojovou spolupráci postupně narůstá. Česká republika na ni v současné době vynakládá okolo 3,5 mld. Kč, což odpovídá asi 0,10% HND. Jenže dle usnesení Evropské rady z května 2005 jako nový členský stát jsme se zavázali zvýšit tuto sumu na 0,17% do roku 2010 a o dalších pět let na 0,33% HND. Podle vládou schváleného střednědobého výhledu financování z roku 2005 se do roku 2010 bude snižovat na 0,09% HND v důsledku fiskálních reforem a snižování schodků veřejných rozpočtů. Plně souhlasím s názorem Mesina Gedlu, který říká: „podporu cílů lidského rozvoje je třeba koncipovat jako mezinárodní veřejnou investici; nesmí být závislá na dobrovolnosti jako je charakter dosavadní strategie rozvojové pomoci. Přesun

Tabulka. č.2⁷³ – Objem finančních prostředků vydaných na zahraniční rozvojovou spolupráci (v mil.Kč)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ODA	3236	3504	3391	3518	3503	3460
HND	2839100	2980526	3241000	3489000	3752000	4042000
ODA/HND	0,11%	0,12%	0,10%	0,10%	0,09%	0,09%

⁷¹ Němečková, T.: EU a Afrika jako noví sousedé. VŠE, Praha, 2006, str.44.

⁷² Mezi orgány OSN, které se zabývají rozvojem patří Hospodářská a sociální rada (ECOSOC), Konference OSN o obchodu a rozvoji (United Nations conference on Trade and Development – UNCTAD) zabývající se především teorií a formulováním politiky. Je hlavním účastníkem procesu Nového partnerství pro africký rozvoj (NEPAD). Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme – UNDP) každý rok publikuje Zprávy o lidském rozvoji a tato organizace se podílela na vytvoření indexu lidského rozvoje (HDI). Mezi další patří Program OSN pro životní prostředí (UN Environmental Programme – UNEP), Dětský fond OSN (UNICEF), Vysoký komisariát OSN pro uprchlíky (UNHCR), Mezinárodní organizace práce (ILO), Světová zdravotnická organizace (WHO), Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO), Organizace OSN pro průmyslový rozvoj (UNIDO).

⁷³ Převzato z <http://stats.oecd.org>

prostředků z bohaté na chudé je třeba institucionalizovat tak, že se mění v obligátní přerozdělování zdrojů fungující globálně a bez omezení politických hranic, při nichž příspěvní každého státu, včetně České republiky, bude úměrné svým možnostem.“⁷⁴

Stále významnější součástí mnohostranné rozvojové spolupráce je odvádění příspěvků do rozpočtu EU, z celkového objemu našich peněz, které směřovaly do rozpočtu EU, 4,68% jich bylo určeno na rozvojovou spolupráci, což je asi 1,6 mil. Kč. Tyto peníze byly využity pro rozvojové země, ale i na nástroje v oblasti vnějších vztahů.⁷⁵

Od 1. ledna 2008 byla zahájena činnost 10. ERF pro země AKT, do kterého bude poprvé přispívat i Česká republika. Na období 2008 – 2013 bude dotován částkou 22,682 mld. EUR, přičemž Česká republika do něho přispěje 3,5 mld. Kč, což je ekvivalent 0,51% celkového objemu ERF. Vlastní čerpání peněz začne až v roce 2011, ale české firmy a nevládní organizace se mohou ucházet o zakázky v Africe, Karibské oblasti a Pacifiku už od začátku roku 2008. Skutečnost je taková, že doteď se české firmy a nevládní organizace se takřka nepodílely na projektech Evropské unie.

Tabulka.č.3⁷⁶ - Platby do EU (v mil. Kč)

	2007	2008	2009	2010
Podíl z členského příspěvku ČR do EU	1584	1697	1620	1746

4.5. Kdo je zapojen?

Rozvojová spolupráce je charakterizována množstvím státních i nestátních aktérů. Za realizaci projektů rozvojové spolupráce odpovídá devět ministerstev, přičemž MZV je koordinátorem, některé oblasti jako migrace, vnitřní bezpečnost, vojenství jsou v gesci jiných resortů. Jejich zájmy se mohou lišit, nebo být protichůdné, proto je třeba prosazovat koherenci těchto politik, která mnohdy pomůže rozvojovým zemím více než pouhé navýšení rozvojové pomoci. Koherence se snaží eliminovat takové projevy politik, které vědomě či nevědomě poškozují výsledky rozvojové spolupráce, jedná se především o oblasti bezpečnosti, migrace, mezinárodního obchodu, zemědělství a rybolovu. Také se může jednat o koherenci politik mezi jednotlivými resorty či v rámci

⁷⁴ Gedlu, M: Perspektivy zahraniční politiky České republiky v Africe. IIR, Policy Paper/ únor 2005.str.5.

⁷⁵ Nástroj pro předvstupní pomoc (IPA), nástroj pro rozvojovou spolupráci a hospodářskou spolupráci (DCECI), nástroj pro stabilitu (IS), nástroj pro humanitární pomoc, nástroj pro makrofinanční pomoc, nástroj evropského sousedství a partnerství (ENPI). V roce 2009 by mělo být určeno na rozvojovou spolupráci 1 712 mil. Kč, což činí 5% celkového příspěvku do rozpočtu EU.

⁷⁶ Převzato z <http://stats.oecd.org>

jednoho resortu⁷⁷, či koherenci mezi politikou našeho státu a EU či OSN, či mezi dárce rozvojové pomoci a jejím příjemcem. Český institucionální systém je neflexibilní, chybí koordinace, harmonizace mezi resorty, také chybí pracovníci. Jeden pracovník, který se specializuje na rozvojovou spolupráci v rámci ministerstva, tak musí obsáhnout přípravu programu až po jeho vyhodnocení, což není zrovna optimální, nejenže to ovlivňuje kvalitu programu, ale je to živná půda pro možnou korupci.

MZV koordinuje záležitosti okolo rozvojové spolupráce a to prostřednictvím svého Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, který se „Zabývá se koncepčními otázkami rozvojové spolupráce, plánuje objem a strukturu financí na její poskytování, připravuje programy spolupráce s prioritními zeměmi (Country Strategy Papers), sestavuje roční plány rozvojových projektů, projednává dohody o spolupráci s přijímacími zeměmi, koordinuje rozvojové aktivity s EU a dalšími mezinárodními institucemi.“⁷⁸ Dalšími aktéry jsou Resortní koordinační skupina, Meziresortní pracovní skupina, Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci a Rozvojová agentura. Samotné projekty pak realizují jak státní instituce, tak i nevládní organizace, vysoké školy i soukromé firmy.

Podíl *neziskových nevládních organizací* na realizaci rozvojové spolupráce roste, proto se v roce 2002 patnáct nevládních organizací rozhodlo založit České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS), které by zefektivnilo a zkoordinovalo jejich činnost. Mezi hlavní nevládní organizace v tomto fóru patří ADRA, Člověk v tísni, Charita. Většina těchto organizací se také účastní národní kampaně Česko proti chudobě, která je součástí Globální výzvy k akcím proti chudobě (GCAP)⁷⁹. Těmto nevládním organizacím se také podařilo navázat kontakty s evropskými nevládními organizacemi s kterými založily Evropskou konfederaci nevládních organizací pro pomoc a rozvoj (CONCORD).

Soukromý sektor je hlavním realizátorem rozvojové spolupráce, v roce 2005 realizovaly soukromé subjekty 37% rozvojových projektů za 53% přidělených financí. Od roku 2008 se soukromý sektor sdružil do Platformy podnikatelského sektoru pro zahraniční rozvojovou spolupráci, v níž hlavní roli hraje Svaz průmyslu a dopravy ČR a Hospodářská komora. Spektrum činností soukromého sektoru je rozmanité „České

⁷⁷ Čekají se problémy v rámci ministerstva zahraničí s koherencí rozvojové a lidskoprávní politiky. V srpnu 2007 bylo Oddělení transformační spolupráce MZV sloučeno s Odborem lidských práv v nový odbor. Transformační pomoc podporuje občanskou společnost vyhýbají se spolupráci s vládami rozvojových zemí, což je proti principům zahraniční rozvojové spolupráce.

⁷⁸ Adamcová, L.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. ÚMV, Praha, 2006, str. 14.

⁷⁹ Více na www.whiteband.org, www.ceskoprotichudobe.cz

podniky nejen zajišťují dodávky potřebných technologií a odvádějí vysoce odborné služby, ale rovněž předávají rozsáhlé znalosti a zkušenosti svým partnerům. Přispívají k rozvoji lidských zdrojů v přijímacích zemí.⁸⁰

Vláda si uvědomuje důležitost informování *veřejnosti* o rozvojové spolupráci a je relativně úspěšná. Podle výzkumu, který byl proveden společností SC&C v listopadu 2006, šest z deseti Čechů (59%) někdy slyšelo o vládním programu rozvojové spolupráce, sedm z deseti občanů (69%) by však uvítalo více informací. A více jak polovina respondentů by souhlasila se zvýšením daní o 1%, kdyby tyto peníze šly na pomoc rozvojovým zemím.⁸¹

Češi jsou jedni z nejsolidárnějších národů v Evropě a zdá se, že se řídí názorem Johna D. Rockefellera, že dárcovství není povinnost, ale je to privilegium.

⁸⁰ Adamcová, L.: Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. ÚMV, Praha, 2006, str. 17.

⁸¹ Více na <http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=113>

ZÁVĚR

„Naším největším znečištěním je chudoba“

Indíra Gándhiová

Subsaharská Afrika je dominantním příjemcem rozvojové pomoci už od založení EHS Římskými smlouvami v roce 1957. Nová forma mezinárodních ekonomických vztahů dostala název přidružení. Toto přidružení se dohodami z Yaoundé přeměnilo na formu mezinárodní integrace, do té doby něco nevídaného. Poté integrace byla ještě více prohloubena smlouvami z Lomé, které byly podepsány novým seskupením AKT, které sdružovalo země ze Subsaharské Afriky, Pacifiku a Karibiku. Bohužel výsledky čtyřicetileté evropské pomoci zůstaly daleko za očekáváním. Nejen že se nepodařilo země AKT zapojit do světové ekonomiky, ale v mnohých zemích se hospodářská situace ještě zhoršila. I přes velké množství rozvojové pomoci docházelo k růstu nestability, ke vznikům válek a humanitárních krizí, k rozšiřování chudoby.

Proto se na počátku 90. let mluvilo o nutnosti změny přístupu k rozvojovým zemím. První změny přístupu přinesla Maastrichtská smlouva a její koncept „3K“, kde byl dán důraz na přesun od hospodářské spolupráce ke konceptům udržitelného rozvoje a odstraňování chudoby. Ale daleko zásadnější dohodou v rozvojové spolupráci byla dohoda z Cotonou, která představila 7 partnerství a řadu novinek, které představují nový přístup k zemím subsaharské Afriky, zde je v popředí jedinec a jeho život a plnění rozvojových cílů tisíciletí. Také EK se zaměřila na vlastní efektivnost a dala podnět ke vzniku nového orgánu – Úřadu pro spolupráci EuropeAid, který převzal odpovědnost za průběh projektového cyklu od identifikace přes implementaci až po vyhodnocení. Čímž zjednodušila byrokratické úkony, které mnohdy odradili realizátory od projektů.

V polovině roku 2005 EK představila nový dokument o rozvoji, který je pro celý africký kontinent - Strategii EU vůči Africe. Tato Strategie chce využít toho, že EU není spojena s žádným konkrétním státem, může tak využít své neutrality např. v konfliktních oblastech v Africe. Také chce využít skutečnosti, že EU je největším vývozcem, a proto může výrazně ovlivňovat obchod s Jihem. Také EU inspiruje, například vznik Africká unie, která plně podporuje Strategii. Důležitým apelem Strategie také je, že činnost hráčů na poli rozvojové spolupráce by se měla koordinovat, aby se činnost nezdvjovala nebo, aby nebyly nějaké oblasti vynechány. Toto neplatí jen pro EU, ale pro všechny aktéry na poli rozvojové spolupráce. Jen čas ukáže, jestli bude tato Strategie vůči Africe úspěšná.

Bohužel, ale jak jsme si dokázali, rozvojová politika neslaví úspěchy na všech frontách, dosahuje jen dílčích úspěchů, které jsou mnohdy jen krátkodobé. Je třeba se ptát jest-li jen ta rozvojová spolupráce stačí na to, aby vyvedla tyto země z bludného kruhu chudoby. Ano, nestačí. Ale vyspělé státy mají i jiné možnosti, jak pomoci rozvojovým zemím, než je ODA. Jde například o migrační, obchodní, bezpečnostní politiku, problémem je, že nejsou využívány k prospěchu rozvojových zemí tak, jak by mohly být. Například v migrační politice země Severu zabraňují vstupu chudých na svoje území, ale nemají zábrany, když si z rozvojových zemí "vytáhnou" ty nejchytřejší, nejkvalifikovanější a rozvojové země tak zůstávají inteligenčně vyprázdněné. V obchodní politice vyspělé země uplatňují různé kvóty, tarify, patenty, které znemožňují zlepšit bilanci zahraničního obchodu. Sem tam dodáme nějakou tu dodávku zbraní (i Česká republika), i když se podle MDGs máme snažit o stabilní prostředí v rozvojových zemích. Proto je třeba zahájit opravdovou debatu, která by pátrala po skutečných příčinách a důsledcích.

Co se týče České republiky a její rozvojové pomoci, tak je zřejmé, že nemůžeme poskytnout takové peněžní částky jako ostatní členové EU např. Velká Británie či Francie, co ale Česká republika může poskytnout, to je know-how týkající se třeba přechodu k demokracii. Můžeme předávat naše zkušenosti z transformace, upozorňovat na problémy, které mohou nastat, ale nesmíme zase podlehnout tomu, že všechny naše myšlenky jsou přenositelné do Afriky či do jiných částí světa. Vždy musíme mít na paměti, že je třeba je přetvořit k místním tradicím a místní politické kultuře.

Také tím, že jsme členy EU se posílí prestiž České republiky v rozvojovém světě, budeme se moci podílet na vytváření CSP, dá nám to možnost zlepšit naši rozvojovou pomoc, zkoncentrovat bilaterální pomoc na několik prioritních zemí, dá nám to možnost přehodnotit sektorovou a tématickou orientaci a soustředit se na oblasti, ve kterých má Česká republika jasnou komparativní výhodu.

Také Česká republika a její občané si musí být vědomi, že pomáháme chudším zemím nejen z morálních důvodů, ale i ve vlastním zájmu. Prostřednictvím rozvojové spolupráce přispíváme vedle omezování chudoby i k prosazování našich zahraničněpolitických a ekonomických cílů i k posilování bezpečnosti.

SEZNAM ZKRATEK

AKT	Státy Afriky, Karibiku a Pacifiku
CSP	Národní indikativní programy
EBA	Všechno kromě zbraní
EDF	Evropský rozvojový fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
EPAs	Dohody o hospodářském partnerství
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
GSP	Všeobecný systém preferencí
HDP	Hrubý domácí produkt
IMF	Mezinárodní měnový fond
LCD	Nejméně rozvinuté země světa
ODA	Oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci
OSN	Organizace spojených národů
RSP	Regionální indikativní programy
STABEX	Systém na stabilizaci exportních příjmů
SYSMIN	Systém na podporu těžby nerostných surovin
WB	Světová Banka
WTO	Světová obchodní organizace

LITERATURA

Adamcová, N.: Zahraniční spolupráce České republiky. IIR, Praha, 2006.

Bejček, J.: Rozvojové fórum 2005 sborník z cyklu veřejných diskusí. AMO, Praha, 2006.

Deklarace rozvojových cílů tisíciletí: Organizace spojených národů. Dostupné z: <http://www.undp.org/mdg/>

Dobošova, V. a Lukáš, I.: Dohody o hospodářském partnerství Európskej únie. Cesta k úpadku Afriky, Karibiku a Tichomoria? Mezinárodní vztahy, 1/2008.

Dollar, D. a Burnside, C: Aid, policy and growth. The American Economic Review, 90/2004.

Evropská komise: Strategie pro Afriku 2005. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/87673.pdf

Evropská komise: Evropský konsensus. Dostupné z: http://www.rozvojovestradisko.cz/files/ip_consensus.doc.

Fajkusová, B.: Evropská unie a Afrika: dlouhodobý prioritní partner Evropské unie. Mezinárodní politika. 12/2006.

Fox, J.: Chomsky a globalizace. Triton, Praha, 2002.

Gedlu, M.: Perspektivy zahraniční politiky České republiky v Africe. Policy Paper ÚMV/ únor 2005.

Halaxa, P. a Lebeda, P.: Mnohostranná rozvojová pomoc České republiky. Mezinárodní politika, 4/1998.

Horký, O.: Dilemata rozvojové politiky. Policy Paper ÚMV/ listopad 2005.

Horký, O.: The Enlarged European Union and Africa's Development: How to keep the Commitments of the Millenium Development Goals. IIR, Praha, 2006.

Horký, O.: Jak posílit koherenci českých politika pro mezinárodní rozvoj? Policy Paper ÚMV/ červenec 2008.

Horký, O.: Proč rozvojová spolupráce nestačí ke snížení světové chudoby? Policy Paper ÚMV/ červenec 2008.

Horký, O.: Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Příprava transformace zahraniční rozvojové spolupráce a její výzvy. In (Ed.) Kořan, M.: Česká zahraniční politika v roce 2007. IIR, Praha, 2008.

Horký, O.: Subsaharská Afrika v české zahraniční politice. In (Ed.) Kořan, M.: Česká zahraniční politika v roce 2007. IIR, Praha, 2008.

Jelínek, P.: Jak realizovat rozvojovou spolupráci po vstupu do EU? Policy Paper ÚMV/ listopad 2004.

Jelínek, P.: Manuál projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. IIR, Praha, 2006.

Jelínek, P.: Rozvojová rozdrobenost po česku. Sedmá generace, 4/2006.

Jelínek, P.: Sokotra – promarněná šance. Sedmá generace, 4/2006.

Kocourek, A.: Subsaharská Afrika: Problémy a perspektivy. Mezinárodní politika, 12/2006.

Kovařík, P.: Jak se daří myšlence Fair Trade v České republice? Sedmá generace, 6/2006.

Metrický, V.: Environmentální politika a udržitelný rozvoj. Portál, Praha, 2005.

Michel, L.: European Union Strategy for Africa. European Commission, Luxembourg, 2006.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR: Diplomatické mise ČR. Dostupné z: <http://www.mzv/wwwo/mzv/EncTemata.asp?IDT=53>.

Němečková, T., Horký, O. a Mazouch, P.: EU a Afrika jako noví sousedé. VŠE, Praha, 2006.

Nováček, P.: Kde je vůle, tam je cesta. Sedmá generace, 4/2006.

OECD DAC: DAC Statistics. Elektronická databáze. Dostupné z: <http://www.oecd.org/>.

OECD: Rozvojová spolupráce České republiky, zvláštní hodnocení výboru OECD pro rozvojovou pomoc. Sdělení DCD(2007)2 v konečném znění, 28.2.2007.

OSN: Rozvojové cíle tisíciletí. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

OSN: Výroční zpráva rozvojových cílů tisíciletí za rok 2006. Dostupné z: <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Product/Progress2006/MDGReport2006.pdf>

Potůček, M.: Rozvojové cíle tisíciletí cesta ke snižování chudoby a sociálního vyloučení. CESES, Bratislava, 2004.

Rozvojová spolupráce EU se zeměmi AKT a Evropský rozvojový fond: Vladimír Němec. Přednáška konaná v Eurocentrum Praha, 10.4. 2008.

Stojanov, R a Novosák, J.: Migrace místo pomoci. Mezinárodní vztahy, 1/2008

Svoboda, D.: Nevládky v rozvojové spolupráci. Sedmá generace, 4/2006.

Syrovátka, M.: Jak (ne) měřit kvalitu života. Kritické pohledy na index lidského rozvoje. Mezinárodní vztahy, 1/2008.

Tožička, T.: Česko proti chudobě. Divoké husy, Praha, 2006.

Usnesení vlády č. 153 ze dne 15.3.1995, zveřejněno v oddíle Rozvojová pomoc – dokumenty“ dostupné z: www.mzv.cz/pomoc

Usnesení vlády č. 91 ze dne 23.1.2000 - „Koncepce zahraniční pomoci ČR na období let 2002 až 2007“ - zveřejněno v oddíle Rozvojová pomoc – dokumenty“ dostupné z: www.mzv.cz/pomoc

Usnesení vlády č. 302 ze dne 31.3.2004 - „Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie“ - zveřejněno v oddíle Rozvojová pomoc – dokumenty“ dostupné z: www.mzv.cz/pomoc

Usnesení vlády č. 664 ze dne 1.6.2005 - „Zahraniční rozvojová spolupráce v roce 2006 a střednědobý výhled jejího financování do roku 2008“ - zveřejněno v oddíle Rozvojová pomoc – dokumenty“ dostupné z: www.mzv.cz/pomoc

Usnesení vlády č. 1439 ze dne 19.2.2007 - „Vznik Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci“ - zveřejněno v oddíle Rozvojová pomoc – dokumenty“ dostupné z: www.mzv.cz/pomoc

Vodička, M.: Hic sunt leones. Česká politika nezájmu aneb Útěk z Afriky. Mezinárodní politika, 12/2006.

Working for Peace, Security and Stability, Europe in the world. European Commission, Luxembourg, 2007.

Zídek, P a Sieber, K.: Československo a subsaharská Afrika v letech 1948 – 1989. IIR, Praha, 2007.

Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2005 do prosince 2005. MZV, Praha, 2006.

Internetové stránky zabývající se rozvojovou pomocí:

<http://www.ceskoprotichudobe.cz/>

<http://europa.eu.int/comm/development>

<http://europa.eu.int/comm/europeaid>

<http://europa.eu.int/comm/dgs/development/>

<http://europa.eu.int/comm/echo>

<http://www.fors.cz/>

<http://www.imf.org/>

<http://www.un.org/millenniumgoals/>

<http://www.undp.org/>

<http://www.rozvojovka.cz/>

<http://www.rozvojovestredisko.cz/>

<http://www.worldbank.org/>